

MASARYKOVA UNIVERZITA

Fakulta sportovních studií

Učitelství tělesné výchovy pro základní a střední školy

Sportovní edukace

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Svobodné vzdělávání a demokracie ve
výchově jako novodobá alternativní
vzdělávací cesta**

Vypracovala: Bc. Kateřina Kováčová

Vedoucí práce: PhDr. Marcela Janíková, Ph.D.

Brno 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Svobodné vzdělávání a demokracie ve výchově jako novodobá alternativní vzdělávací cesta** vypracovala sama, pouze s použitím literatury a pramenů v práci uvedených.

V Brně dne 16. 12. 2016

.....

podpis

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí mé diplomové práce PhDr. Marcele Janíkové, PhD. za odborné vedení, trpělivost a cenné rady a Mgr. Gabriele Ježkové za rozhovor, inspiraci a za práci, kterou dělá.

Obsah

Úvod.....	7
Teoretická část	10
1 Psychologie dítěte.....	10
1.1 Potřeby dětí.....	10
1.2 Láska	14
1.3 Sebevyjádření	15
1.4 Sebedůvěra	17
1.4.1 Základní kameny sebedůvěry (Aldortová, 2010)	17
1.5 Výchova.....	18
1.6 Budování vztahů s dětmi	20
1.7 Umění seberegulace	21
1.8 Uzdravení vlastních zranění	23
2 Vzdělávání dětí.....	25
2.1 Historie vzdělávání.....	25
2.1.1 Lovci a sběrači.....	26
2.1.2 Zemědělství a průmysl	27
2.1.3 Učení jako dětská práce.....	28
2.2 Změna vzdělávacího paradigmatu	29
2.3 Hříchy našeho systému nuceného vzdělávání (Gray, 2016)	30
2.4 The Little Commonwealth.....	32
2.5 Studium vyžaduje svobodu	33
2.6 Pilíře svobodného vzdělávání.....	34

2.6.1	Hra	34
2.6.2	Seberegulace.....	35
2.6.3	Demokracie	37
2.6.4	Svoboda	38
2.6.5	Věkově smíšené skupiny	40
2.7	Organizace svobodného vzdělávání	42
3	Svobodné vzdělávání v praxi.....	45
3.1	Unschooling.....	45
3.2	Homeschooling = domácí vzdělávání	46
3.3	Summerhill (Neill, 2015)	46
3.4	Model Sudbury Valley School	47
3.5	Dokument Sudbury Schools	48
3.6	Nastolme revoluci vzdělávání	67
3.7	Život je o znovuobjevení talentu	68
3.8	Hackschooling	69
3.9	Zabíjí školy kreativitu?.....	70
4	Praktická část.....	72
4.1	Cíl výzkumné sondy	72
4.2	Charakteristika výzkumného vzorku.....	72
4.3	Výzkumný vzorek	73
4.4	Výzkumné otázky	73
4.5	Charakteristika školy	73
4.6	Výzkumný nástroj	74

5	Diskuze	80
	Závěr	83
	Použité zdroje.....	85
	Resumé.....	89

Úvod

Nejdříve bych ráda uvedla důvody ke zvolení tématu mé diplomové práce. Jako studentka učitelství tělesné výchovy a základů společenských věd si již od prvního ročníku kladu otázku, co můžu dětem předat, co je můžu naučit, které informace jsou ty nejdůležitější, které hodnoty jsou ty pravé, jaké chování je správné a na jaký život by je škola měla připravit. Budu upřímná, dnes, po pěti letech studia a roku a půl v zahraničí, nevím. Ale přestalo mě to trápit. Zhruba před dvěma roky jsem se začala intenzivně zajímat o alternativní možnosti vzdělávání. Celý život jsem měla spoustu otázek, na které mi tradiční škola nedokázala odpovědět, tudíž jsem se vydala jinými směry. Velmi rychle jsem přeletěla alternativní směry vzdělávání typu Montessori školy, Dalton, Jenský plán a další a dostala se k filmu Summerhill, který mě naprosto uchvátil. Demokratická a svobodná škola se zdálo být přesně to, co jsem celé studium a možná i celý život hledala. Díky tomuto směru jsem si začala odpovídat na dříve nezodpovězené otázky, četla odbornou literaturu a diskutovala o tomto tématu s odborníky i laiky. To, že napíšu na téma svobodné vzdělávání diplomovou práci, bylo jen přirozeným vyústěním mého zájmu a zároveň snaha dozvědět se o tomto fenoménu více.

Více než před rokem jsem se také ucházela o třítydenní stáž v anglickém Summerhillu, abych zažila atmosféru svobodné školy a nasbírala potřebná data pro výzkum ke svojí diplomové práci. Bohužel jsem nebyla vybrána, a tak se moje práce zúžila na popis ideje, která v České republice zatím není realizovatelná. Alternativní školy však nabývají na popularitě a čím dál více rodičů se zajímá o různé směry vzdělávání. I jim může sloužit tato práce.

Cílem diplomové práce je na základě odborné literatury, článků a zajímavých zdrojů představit fenomén svobodné vzdělávání. Diplomová práce je koncipovaná tak, aby mohla sloužit inovátorům vzdělávacího systému, studentům pedagogických fakult, ale také rodičům a všem, kteří se zajímají o alternativní

směry ve vzdělávání. Cílem práce je rozšířit si obzory v otázce výchovy a vzdělávání dětí. Svobodné vzdělávání je směr, kterým se vydává spousta škol po celém světě. Je to směr, který přináší nové uvažování, nové možnosti a další diskuzi o vzdělávání dětí ve 21. století. Diplomová práce má za úkol ukázat, jak souvisí psychologie dítěte s fenoménem alternativního vzdělávání - svobodným vzděláváním. Práce nabízí alternativní pohled na výchovu i vzdělávání, ukazuje na netradiční způsoby myšlení a inspiruje jiným pohledem.

Diplomovou práci začnu tématem psychologie dítěte. V této kapitole se ze začátku zaměřím na vývojovou psychologii, důležitou roli zde hrají potřeby dítěte. Dále budeme pracovat s pojmy jako je sebevědomí, sebevyjádření, sebedůvěra, výchova a vztahy. Dostaneme se až k uzdravení vlastních zranění, která jsou velkou výzvou pro všechny dospělé, rodiče, vychovatele či učitele.

Druhá kapitola navazuje na kapitolu první a týká se vzdělávání dětí. Začátek kapitoly je věnován historii vzdělávání, snažím se ilustrovat, jak historie lidstva ovlivnila vznik škol. Pokračování kapitoly bude v duchu diskuze, kdy budu odkazovat na literaturu, která má výtky k dnešnímu vzdělávacímu paradigmatu. Dále se dostanu k fenoménu svobodného vzdělávání, popíšu základní pilíře a charakteristiky svobodného vzdělávání a v neposlední řadě zmíním organizace zabývající se svobodným vzděláváním.

Třetí kapitola Svobodné vzdělávání v praxi navazuje plynule na kapitolu předchozí. Začnu zde základními pojmy jako je unschooling a homeschooling. Přestavím školu Summerhill a školy typu Sudbury Valley School. V další části rozeberu dokument s výpověďmi studentů, absolventů a členů personálu Sudbury Valley School po celém světě. Závěr třetí kapitoly bude patřit zajímavým názorům na vzdělávání.

Praktickou část věnuji rozhovoru s ředitelkou brněnské Základní školy Ježek bez klece, která se v rámci legislativních hranic snaží o zajištění co nejsvobodnějšího prostředí ve škole. V poslední kapitole nazvané diskuze se

pokusím shrnout dosavadní poznatky i výsledky rozhovoru, poukázat na stav u nás i v zahraničí a nastínit určitou vizi do budoucna.

Přínosem této práce je seznámení se s novým směrem vzdělávání. Práce chce ukázat, že existují i jiné směry, než tradiční vzdělávání. Hlavním cílem práce je začít diskutovat. Diskutovat o tom, co jsme měli na našich školách rádi a co by se dalo vylepšit. Diskutovat o možnostech, vyjádřit všechny názory, zapojit představivost, inspirovat se jinými směry. Cílem práce není kritizovat tradiční školství, nýbrž představit alternativu, o které navrhuji diskutovat na různých úrovních, například na úrovni jednotlivých žáků a jejich rodičů, na úrovni učitelů, ředitelů, vysokoškolských učitelů vzdělávající budoucí učitele a v neposlední řadě se širokou veřejností. Téma svobodného vzdělávání doporučuji podrobit dalšímu vědeckému zkoumání.

Teoretická část

1 Psychologie dítěte

Kapitola psychologie dítěte je pro moji diplomovou práci velmi důležitá. Témata, kterými se zde budu zabývat, popisují, jak jsou děti od prenatalního období ovlivněny přístupem rodičů či vychovatelů. Také se budu zabývat otázkou, jak co nejlépe pomoci dítěti vybudovat sebedůvěru a jak nejlépe budovat vztahy s dětmi.

Kapitolu začnu tématem potřeb dětí, což je základní stavební kámen vývoje dětí. Zde poukážu na staronové přístupy ve výchově, dotknu se pojmů jako je vědomé kontaktní rodičovství nebo základní emocionální potřeby. Z dětských potřeb budu celou práci vycházet, jelikož to považuji za gró v oblasti výchovy a vzdělávání. Jedna z nejdůležitějších dětských potřeb je potřeba sebevyjádření. Zde budu ilustrovat zajímavé, v dnešní době až netradiční druhy práce s emocemi. Klíčová literatura z oblasti výchovy inovativním směrem pochází od Naomi Aldortové, která mě nadchla a bude nás provázet celou kapitolou. Dále se zaměříme na budování vztahů s dětmi, ale zde budeme vycházet z předpokladu, že nejdříve je potřeba vybudovat si vztah sám k sobě. Pro tento účel jsem zařadila podkapitolu Uzdravení vlastních zranění, které nám ukazuje, že naše chování se často neřídí tím, co cítíme, ale tím, co jsme sami prožili v dětském věku.

1.1 Potřeby dětí

Malé dítě ze všeho nejvíce potřebuje jistotu ve vztazích ke svým lidem. Tuto hypotézu formuluje Matějček (1995) na základě vývoje člověka jako druhu. Člověk byl vybaven rozumem, ten by však sám o sobě k přežití nestačil, příroda proto člověku přidala vztah. Prenatální a perinatální psychologie nám ukazuje, že můžeme poznat duševní vybavenosti dítěte a jeho duševních dějů daleko dříve, než nám to dovolí naše přímé pozorování a zkušenost.

Víme, že dítě v posledních měsících těhotenství vnímá všemi smysly, má paměť, učí se, je v kontaktu s organismem matky a reaguje na její duševní stavy (Matějček, Langmeier, 1986). „*Dítě vstupuje do lidského světa – a je pro tento lidský svět základně vybaveno. Je vybaveno pro lidský vztah*“ (Matějček, 1995, p. 11).

Pro vývoj osobnosti jsou nejdůležitější vztahy s lidmi. Dle psychoanalyticky zaměřené vývojové teorie René Spitze, který analyzoval průběh vývoje vztahu k lidem v prvním roce života, je zřejmé, že zkušenost s přijetím dítěte matkou a možnost prožít bezpečí a jistotu citové vazby, je pro další vývoj dětské osobnosti velmi významná. Vztah s matkou představuje zkušenost, díky níž se vytvářejí budoucí vztahy k lidem. Také Margareth Mahlerová tvrdí, že sebepojetí ve značné míře ovlivňuje kvalita vztahu dítěte s matkou (in Vágnerová, 2005).

Matějček (1995) dále popisuje, že z výzkumů Daniela Sterna (1977) vyplývá, že mateřské chování vůči malému dítěti je ve velké míře spontánní, nezávislé na našem rozhodování. Vztah mateřského chování a chování dítěte by se dalo přirovnat k dokonalé choreografii. Dále se ukázalo, že těmito formami chování vůči malému dítěti nejsou vybaveny jen matky či ženy, ale také muži, ba dokonce děti, a to děvčata i chlapci ve středním školním věku (od 8-9 let výš). V dnešní době však máme jen málo příležitostí tyto postoje mladých podněcovat a kultivovat, je tedy na místě cílevědomě podporovat starší děti v tom, aby poznávaly malé děti, staraly se o ně a rozuměly jim.

Známý anglický dětský psychiatr John Bowlby dokázal, že citový vztah dítěte k „jeho“ lidem se zakládá na zajištění pocitu bezpečí a jistoty, nikoliv na tom, že mu tito lidé působí nějaké příjemnosti (např. krmení). Tento pocit jistoty a tlumení duševních nepříjemností je se vši pravděpodobností rozhodujícími činiteli citového vztahu dítěte k jeho prvotním vychovatelům (Matějček, 1995).

Na Johna Bowlbyho teorii navazuje Mary Ainsworthová, která se také zabývá rozvojem vztahu mezi matkou a dítětem. Tento vztah či vazba je zdrojem pocitu jistoty a bezpečí (in Vágnerová, 2005). Výše zmíněný pocit jistoty, je předpokladem k tomu, aby se u dítěte vyvinul základní pocit důvěry. Strach, že kojence rozmazlíme, není na místě. Uspokojujeme tedy jeho potřeby ihned, když vzniknou (Matějček, 1995).

Pro optimální vývoj miminka je velmi důležité napojení mezi rodiči a dítětem. Náš mozek se formuje na základě naší interakce s rodiči, základem našeho emocionálního vývoje je péče, které se nám dostává v raném dětství. Mозek novorozence je uzpůsoben k velmi rychlému rozvoji, aby se mohl přizpůsobit podmínkám života v různém prostředí. Fungování mozku a celého nervového systému do značné míry určuje to, jak rodiče jednají se svým dítětem během prvního roku jeho života. Neurobiolog Allan Schore tvrdí, že při těchto interakcích „matka nahrává do pravé části mozku dítěte emocionální programy. Dítě využívá výstup z matčiny pravé mozkové hemisféry jako šablonu, na jejímž základě vznikne otisk, spojení a obvody v jeho vlastní pravé mozkové hemisféře. Rodiče dokonce určují i velikost jeho hipokampu, který usnadňuje učení, zvládání stresu a pomáhá udržet mentální zdraví. Zformování mozkových synapsí ovlivňuje pak nálady a úroveň spokojenosti člověka v pozdějším věku, protože hustší mozková síť zlepšuje schopnost navazování vztahu s ostatními, usnadňuje uklidnění a pomáhá regulovat pozitivní i negativní emoce (in Markhamová, 2015).

Wildová (2012) ve své knize tvrdí, že pro nenarozené dítě je tělo matky živnou půdou, ze které si bere všechny potřebné prvky pro život. Dítě je ovlivňováno nejen stravou, okolím a životním stylem matky, stále více se mluví o silném vlivu emocí, které matka prožívá. Těhotenství jako takové je velmi významné období, kdy se tvoří prvotní interakce mezi dítětem a rodiči. Osobní vztah matky k ještě nenarozenému dítěti ovlivňuje její schopnost jednoduše rozpoznávat jeho přirozené potřeby. Tato schopnost je sice vrozená, ale musí být

aktivována vědomým postojem, což se stane tak, když se „*matka (a také otec) na dítě těší a rozvinou v sobě pocit lásky k novému životu, a tím k veškerému bytí kolem sebe*” (p. 20). Ve chvíli, kdy je dítě připravené na porod, vylučuje hormony, které o tom informují tělo matky. Stejně hormony ovlivňují jeho vlastní nervový systém a připravují ho na průchod porodním kanálem a příchod na svět, jelikož to vše s sebou přináší mnoho nových podnětů a intenzivní učební proces. Tělo dítěte je připraveno se na porodu podílet. Nejpozději do čtyřicetipěti minut po porodu by mělo být dítě položeno na hrud' matky. Tento signál totiž označuje ukončení porodu a vede k zastavení další produkce hormonů, které byly při porodu potřebné. Jakmile dítě leží na matčině hrudi, dochází ke zřetězení podmínek, které společně naplní vývojový plán tohoto kritického okamžiku. Dítě se může uvolnit, neboť jeho podíl práce na porodu je u konce. Právě toto uvolnění mu dovoluje bezpodmínečně se otevřít všemu novému, neboť zde platí zákon, že všechno učení probíhá od známého k neznámému. Zatímco doposud znalo dítě matčino tělo zevnitř, teď ho poznává i zvenku (Wildová, 2012).

Aldortová (2010) vyjmenovává základní emocionální potřeby, které děti projevují svým chováním. Je to láska, svoboda a sebevyjádření, samostatnost a moc, emocionální bezpečí a sebevědomí. Tvrdí, že pokud jsou tyto potřeby soustavně naplňovány, tvoří pevný základ, na němž mohou děti rozvíjet svůj potenciál a zažívat vnitřní sílu. Děti jsou v tomto případě spokojeny jak samy se sebou, tak i s ostatními lidmi.

1.2 Láska

„Bezpodmínečná láska je naší největší jistotou. Je naším cílem a majákem” (Prekopová, 2014, p. 43). Skutečnost, že dítě milujeme, nezaručuje, že ono samo se bude cítit milováno. Neuvědomování tohoto citu může dítě vést k destruktivnímu chování nebo k potlačení skutečného já dítěte, aby dosáhlo souhlasu rodičů. Bezpodmínečná láska však neznamená, že necháme dítě dělat cokoli chce. Pokud takto přizpůsobujeme svět každému rozmaru dítěte, bráníme přirozenému rozvoji jeho emocionální odolnosti (Aldortová, 2010).

„Jediná generace hluboce milujících rodičů může změnit myšlení příští generace, a tím celý svět.”

CHARLES RAISON

Prekopová (2014) tvrdí, že láska je nejvyšší hodnota. Je třeba usilovat o obnovení lásky všude tam, kde spolu žijí lidé. Zvláštní význam má však tam, kde jsou děti. *„Zasít lásku do dětského srdce je maximou”* (p. 42). Albert Schweitzer jednou řekl: *„Dobrý příklad není jednou z možností, jak ovlivnit jiné lidi. Je to možnost jediná”* (in Prekopová, 2014, p. 42).

Úkolem rodičů je vybudovat most ke světu plnému lásky. To znamená navázat zdravé vztahy mezi jejich dětmi a lidmi, místy a situacemi, které dohromady vytvoří jejich svět. Bude to svět bezpečný, přívětivý a přijímající (Berneová, Savary, 1998).

Sebeláska je základem všech mezilidských vztahů. Pokud není dostatečně podporována a rozvíjena, vztahy jsou postaveny na závislosti. Láska k sobě nám umožní přisvojit si právo být sám sebou, aniž bychom čekali na schválení od ostatních. Rovněž nám zdravá sebeláska dá příležitost hledat a zkoušet to, co nás přitahuje, aniž bychom si to vyčítali. Pokud si nevážíme sami sebe, nebudeme vyhledávat to, co skutečně potřebujeme k rozvoji svého potenciálu. Uvěříme

tomu, že si nezasloužíme takové možnosti, někdo si dokonce myslí, že si nezaslouží, aby existoval. Sebeláska nám „*dovolí žít podle svého, volně dýchat a zaujímat místo, které potřebujeme pro svůj vývoj, při respektování potřeb ostatních*” (Corneau, 2000, p. 33).

Aldortová (2010) prosazuje lásku k sobě jako výchovu. Tvrdí, že aby rodiče mohli uvolnit proud lásky směrem k dítěti, musí se přijímat takoví, jací jsou a mít rádi sami sebe. To však často nebývá jednoduché, mnoho dospělých totiž v dětství nezískalo bezpodmínečnou lásku, tudíž se musí uzdravit a uzavřít dveře za minulostí. Být rodičem je velký krok vpřed - od radosti ze svých úspěchů k radosti z úspěchů druhých. „*Je to cesta, jak se místo odmítání naučit přijmout každý okamžik přítomnosti*” (p. 85). V případě, že je si rodič jistý sám sebou, zná svoji cenu a nemusí se starat o získávání lásky, je osvobozen, a může dítě milovat a radovat se z toho, jak přispívá k jeho životu. „*Život s dětmi vyžaduje, abychom byli zralí a nestarali se v životě jen o své cíle. Jde však také o to, abychom byli sami spokojeni*” (p. 85).

1.3 Sebevyjádření

Lidé si udržují emoční rovnováhu tím, že sdělí, co mají na mysli. Díky tomu se můžeme svobodně rozvíjet. Děti se vyjadřují nejen proto, aby dosáhly emocionální rovnováhy, ale také v zájmu svého intelektuálního a sociálního vývoje. „*Když zabráníme dítěti plně projevovat své pocity, nezabráníme pocitům, pouze jejich vyjádření*” (Aldortová, 2010, p. 99).

V případě, že se dítě nemůže plně vyjádřit, ať už to nedokáže, nebo se necítí bezpečně, pocity se v něm hromadí, až se dostane do stresu. Což vede k tělesným poruchám i k poruchám chování či vývoje, včetně agrese, deprese, tiků, kompulzivního jednání, poruch učení, poruch spánku a dalších (Aldortová, 2010).

Wildová (2012) ve své knize tvrdí, že správné fungování vylučovacích procesů je jedním z nejdůležitějších faktorů celkového zdraví organismu.

„Srdečný smích a srdceryvný pláč jsou nejpřirozenějšími lidskými očistnými mechanismy” (p. 53). Pro děti je snadné obojí. Když proudí slzy, zbavuje se tělo odpadů a toxinů, často nahromaděných za celá léta. Slzy jsou pro emocionální zdraví právě tak důležité jako moč pro fyzické tělo. Díky nim dochází k uvolnění napětí a blokády v organismu a dítě se pak může znovu otevřít světu. Děti se umí bez potíží smát i plakat, pokud je necháme. Je důležité pochopit, že dítě propukne v pravý pláč (sloužící k pročištění starých bolestí) jen tehdy, pokud se cítí bezpečně a přijímáno i v takovém stavu. Malé dítě, které například při hře spadlo, se rozhlédne, a pokud nevidí žádný známý obličej, vstane samo, aniž by plakalo. Pokud po pár krocích spatří matku, spustí velký křik. Takové chování můžeme snadno vysvětlit, pokud zohledníme vnitřní mechanismy bolesti. Bolestivost takové nehody byla jistě nepatrná, dítě se s ní umí vypořádat samo. Pokud se ale díky blízkosti matky cítí bezpečně, odváží se otevřít stavidla zásobárny svých velkých bolestí, což je veškeré utrpení a napětí svého života, které dosud drželo pod kontrolou. Je důležité, aby se dítě v tento moment setkalo s otevřenou náručí, pochopením svého rodiče a potvrzením jeho pocitů (Wildová, 2012).

Důvěrný kontakt rodiče s dítětem během jeho pravého pláče naplňuje uspokojivým způsobem jeho staré potřeby. Dítě postupně získává více jistoty, že o svá práva nemusí smlouvat. Tento úzký kontakt s dítětem činí rodiče citlivější a vnímavější k jeho prožívání. Při tomto procesu dochází k vzájemnému otevření. Dítě se postupně odnaučí používat pláč jako zbraň a rozvine nové komunikační prostředky (Wildová, 2012).

1.4 Sebedůvěra

„To nejdůležitější, co můžeš svým dětem dát, mnohem důležitější než cokoli materiálního, je pocit sebedůvěry“ (Berneová, Savary, 1998, p. 8). Pokud toto dokážeme a dáme svým dětem pocit sebedůvěry, budou pak schopny samy dosáhnout všeho ostatního, co budou potřebovat.

Budování sebedůvěry u dětí dle Berneové a Savary (1998) je obvykle pomalý proces, který je záležitostí lásky a láskyplného prostředí. Sebedůvěra je denní potravou emocionálního zdraví každého člověka. Sebedůvěra je *„schopnost vidět sebe sama jako schopného a způsobilého člověka, který dokáže lásku přijímat i dávat, který je jedinečný a kterého lidé uznávají“* (p. 11). Je to přijímání sebe sama i se svými nedostatky, hluboká znalost sama sebe. Sebedůvěra dává dětem sílu, aby z nich vyrostli zdraví, vyrovnaní, zodpovědní a platní členové společnosti.

„Jste zrcadlem, v němž dítě vidí svou hodnotu“ (Aldortová, 2010, p. 203). Vlastní obraz sebe sama jsme si vytvořili ze slov rodičů, z výrazů jejich tváře a z toho, jak se k nám chovali. Dítě si utváří vnitřní pocit vlastní ceny zejména na základě vztahu s rodiči. Stavba sebevědomí začíná již v děloze, to, že dítě chcete a dáváte mu to každým okamžikem najevo, je základem jeho budoucí důvěry. Je proto důležité odpovídat na potřeby miminka ihned a s radostí. Tím dítě dospívá k vlastnímu poznání: *„Jsem cenná bytost.“* (Aldortová, 2010).

1.4.1 Základní kameny sebedůvěry (Aldortová, 2010)

Je důležité podpořit dítě v jeho vlastních nápadech bez očekávání nějakých výsledků. S tímto souvisí i ponechání svobody dítěti, aby si zkoušelo věci po svém, i když rodiče tuší, že se mu to asi nepodaří. Dítě má právo na neúspěchy a

chyby, z vlastních zkušeností se dítě nejlépe naučí, že je silné a schopné překonávat překážky.

Pokud se dítě snaží rodičům pomoci a udělat něco užitečného, mělo by slyšet pouze slova vděčnosti, ne žádné hodnocení. Když se dítě učí něco nového, potřebuje důvěru a uznání, rozhodně ne kritiku. Pro děti je velmi důležité sdílení radosti s rodiči, naopak pochvaly vedou k tomu, že děti se stávají závislé na vnějším souhlasu a přijetí, podmiňovaném dosaženými úspěchy. Paradoxně tedy mohou pochvaly a odměny snižovat sebevědomí dítěte stejně jako kritika.

Rodiče by se měli vymanit z představ o tom, jaké by jejich dítě mělo být a respektovat dítě takové, jaké je. Samotná radost z toho, jaké dítě je a jaké má nápady, je nejlepším projevem důvěry. Jakékoli srovnávání dítěte s kýmkoli jiným není na místě, porovnání s druhými vytváří pocit soutěže a obavu z prohry. Dítě si dále rozvíjí sebedůvěru tím, že je zodpovědné za vlastní rozhodnutí a činy, proto je dobré nechat dítěti míru zodpovědnosti, která odpovídá jeho zralosti a zájmům. Aktivní naslouchání je neméně důležitým stavebním kamenem sebedůvěry, pokud rodiče naslouchají dítěti a uznávají jeho emocionální projevy, jeho sebevědomí poroste.

1.5 Výchova

„Výchova znamená investovat bez ohledu na cíl a přínos. Je to láska bez podmínek“ (Prekopová, Schweizerová, 1993, p. 21). To znamená, že rodiče jsou dítěti plně k dispozici, aniž by ztratili sami sebe. Výchova znamená respektovat odlišnou cestu dítěte v souladu s tím, že cestu ukazujeme vlastním příkladem. V prvních sedmi letech dítěte dochází k napodobování vzoru, dítě neustále a intenzivně vnímá, cítí a touží po pravdivém vzoru. Všemi smysly do sebe vstřebává vzory lidí z okolí. Každé dítě si do života přináší právě ty vlastnosti, schopnosti a talenty, které bude potřebovat. Naším úkolem je dítě pozorně

doprovázet a poskytnout mu chráněné prostředí, ve kterém si může uvědomit a rozvíjet své možnosti (Prekopová, Schweizerová, 1993).

Rodiče, vychovatelé i učitelé by měli nově přezkoumat naše názory na smysl, účel a funkci výchovy a získat tak nové vědomí. Naučit děti myslet je úplně jiná věc, než říkat jim, co by si měli myslet. Úloha vychovatelů nespočívá v předávání vědění, nýbrž moudrosti, která by se dala popsat jako užité poznání. Výchova budoucnosti je založena na bezpodmínečné lásce. Opravdová výchova bude zahrnovat tělo, ducha a duši (Woitinas, 2004).

Výchova dítěte je jednou z nejtěžších věcí, které musíme ve svém životě zvládnout. Řada rodičů se cítí pod tlakem, je sužována pocity viny a vlastní nedostatečností. Existují však i spokojení rodiče, kteří bez větších problémů vychovávají úžasné děti. Přistupují k rodičovství ze zcela jiné perspektivy, mluví s dětmi jinak, mluví jinak i sami se sebou. Zažili okamžik prozření, tzv. okamžik AHA!, který naprosto změnil jejich přístup k výchově dětí. Tato změna se týká našeho způsobu vnímání dětí a naší reakce na jejich chování na mnoha různých úrovních (Markhamová, 2015).

„Úkolem současných rodičů je znovunalezení rodičovství” (Gray, 2000, p. 49). V dřívější době bylo úkolem rodičů vytvarovat děti do podoby úspěšných a zodpovědných dospělých, v dnešní době bychom si měli uvědomit, že jde spíše o pěstování a rozvíjení schopností, které už v dětech jsou. V každém dítěti je potenciál, připodobněný k semínku rostliny, které potřebuje především bezpečné a láskyplné prostředí, které mu dopřeje nejlepší odrazový můstek k rozvoji a uplatnění svého potenciálu. Současné děti jsou jiné, jsou mnohem více v kontaktu se svými pocity, mnohem více si uvědomují samy sebe. Každá generace je o něco “dál”, než generace předešlá, a to díky vyřešení jistých problémů z minulosti, ale současně s tím se vynoří nové překážky (Gray, 2000).

„Pozitivní rodičovství je přesun od zastrašujícího rodičovství k láskyplnému” (p. 49).

1.6 Budování vztahů s dětmi

K posilování zdravé sebedůvěry u dětí je potřeba navázat s nimi dobré vztahy. Je důležité být dětem k dispozici, aby dítě cítilo, že mu v danou chvíli věnujete plnou pozornost (Berneová, Savary, 1998).

Poskytovat dítěti soustředěnou pozornost znamená dávat mu kus svého života. Je to okamžik, kdy se rodič dítěti plně věnuje, v tuto chvíli na ničem jiném nezáleží. Soustředěná pozornost je mocným nástrojem, kterým lze sdělovat lásku na emocionální úrovni. Rodiče, kteří si přejí, aby se jejich děti cítili milováni, si musí udělat čas a věnovat jim soustředěnou pozornost. Psychiatr Ross Campbell napsal: „Bez soustředěné pozornosti zakouší dítě zvýšenou úzkost, protože cítí, že všechno ostatní je důležitější než on. Následkem toho ztrácí jistotu a oslabuje se jeho emocionální a psychologický růst.“ Nejdůležitější stránkou soustředěné pozornosti je pocit sounáležitosti (in Chapman, 2003).

Aktivní naslouchání je činnost, při které je „*pozornost naslouchajícího soustředěná na hovořícího, naslouchající akceptuje názory druhého jako jeho mínění a pocity. A sleduje, co v něm jeho výpovědi vyvolávají*“ (Kern, Mehl, Nolz, et al, 1999, p. 242). Dítě, které si potřebuje promluvit o tom, co dělá a jak se cítí, potřebuje zejména vaši přítomnost bez hodnocení a soudů. Je dobré popsat slovy, co dítě cítí, pomoci mu vyjádřit jeho emoce. Nezaujatým aktivním nasloucháním vyjádříme úctu k dítěti a jeho citům (Berneová, Savary: 1998).

Dle Aldortové (2010) je ve vztahu s dítětem důležité dítěti věnovat pozornost, je třeba se oddělit od vlastních myšlenek a zaměřit svoji pozornost na dítě. Je nutné pozorně poslouchat, co dítě říká, sledovat, co jeho činnost naznačuje. Ideální je použití dříve zmíněného aktivního naslouchání.

„*Vaší prvořadou rodičovskou povinností je uvědomovat si své momentální vnitřní rozpoložení,....uvědomit si, co cítíte, ale nejednat pod vlivem těchto emocí*“ (Markhamová, 2015, 28). K budování vztahu s dětmi také napomáhá, pokud

rodiče sdílejí s dětmi své vlastní zážitky. Je dobré, aby děti pochopily, že i dospělí se dostávají do nepříjemných, nešťastných nebo trapných situací a nebojí se o tom mluvit. Při takovém vzájemném sdílení mají děti příležitost získat pocit, že jsou rodičům nápomocny a jsou cennými partnery ve vztahu k rodičům (Berneová, Savary, 1998).

Chapman (2003) ve své knize vysvětluje, jak důležité je naslouchat dětem a dospívajícím. Bere v potaz, že naslouchat prudkým a výbušným slovům je pro rodiče těžká práce, ovšem vyplatí se. Pokud dítě či dospívající zlobí, vyjadřuje svůj hněv slovně, a to i pokud ječí, rodiče by v tomto okamžiku měli být rádi. Dítě se pouze učí pracovat se svými pocity, emocemi a pokud má oporu v podobě chápajících rodičů, dokáže se s problémem dítě vyrovnat. Pokud však jako rodiče nezvládneme výbuchy hněvu svých dětí, hněv v dítěti „zazátkujeme“, jako byste na potlačenou zlost nasadili víčko. Místo toho, aby se dítě naučilo, jak pozitivně nakládat s hněvem, je jeho emoce potlačena a zasunuta „pod koberec“, do podvědomí. Dále je velmi důležité uznat, že hněvivé pocity dítěte jsou opodstatněné. S čímž souvisí častá chyba, rodiče zaměňují fakta za pocity. Myslí, si, že hněv dítěte není opodstatněný, nechápou jeho vztek, důvod, proč se rozčiluje. Zaměřují se na fakta a pocity zůstávají nepovšimnuty.

1.7 Umění seberegulace

„Vyrovnání rodiče vychovávají šťastné děti“ (Markhamová, 2015, p. 25). Z mnoha výzkumů ohledně výchovy dětí vyplývá, že předpoklad k výchově šťastného, zodpovědného, ohleduplného a emocionálně zdravého dítěte jsou rodiče, kteří jsou vůči svým dětem vnímaví a respektují jedinečné potřeby svých dětí. Takoví rodiče jsou schopni láskyplně stanovit hranice a konstruktivně a s pochopením dětem pomoci zvládat jejich emoce (Markhamová, 2015).

Potvrzování pocitů dítěte je dle Aldortové (2010) ve výchově jedna z nejdůležitějších věcí. Pokud rodiče dítě vždy vyslechnou a v klidu potvrdí jeho pocity, dítě pochopí, že jeho emoce není špatná. Pochopí, že je to pouze forma energie, se kterou se učí pracovat. Tímto potvrzováním pocitů dítě může emoci opustit a efektivně řešit situaci po svém. K tomu, aby se rodič neztrácel ve svých vlastních emocích a myšlenkách a v klidu se mohl soustředit na dítě a jeho potřeby, využívá Naomi Aldortová metodu zvanou komunikační S.A.L.V.E. Tato metoda vede rodiče od popírání pocitů dítěte k uznání jeho pocitů a podpoře. Velmi důležité je oddělit své chování od chování dítěte a jeho emocí. K tomu slouží první písmeno Komunikační metody S (separate). Je to nejtěžší krok celé metody, kdy je třeba prozkoumat své myšlenky a emoce pomocí tichého rozhovoru sami se sebou. Když akce dítěte vyvolá reakci rodiče, spouští se jakýsi počítačový program, dítě něco udělá a v hlavě rodiče se automaticky otevře okno. To je samo o sobě neškodné, pokud rodič nebude nahlas číst, co se v okně objeví. Pokud rodič zvládne číst slova v automatickém okně v hlavě potichu, nemůže to dítě zranit. Rodičovým úkolem je zde myšlenky sledovat, představit si, co by za takové situace normálně udělal, je dobré vyvolat vzpomínky z minulosti. Tato vizualizace zabere méně než minutu a nikomu neublíží.

„Jsou to všechno jen vaše pocity, není důvod něco dělat nebo říkat. Je to pouze stará nahrávka, nejste to už vy, tady a teď” (Aldortová, 2010, p. 21).

Markhamová (2015) ve své knize uvádí, že bez ohledu na to, jaké problémy a výzvy řeší rodič s dítětem, pokud chce být dobrým rodičem, měl by pracovat také na sobě. Je důležité si uvědomit, že dítě není příčinou rodičova hněvu nebo úzkosti, tyto pocity vycházejí z vlastního strachu a pochybností. Při jakémkoli rozrušení či stresu vychází současná reakce člověka téměř vždy z dřívější nepříjemné zkušenosti.

„Jediný způsob, jak se stát vyrovnaným a spokojeným rodičem je proto vědomě zabránit tomu, aby staré pocity působily nové problémy” (Markhamová, 2015, p. 26).

1.8 Uzdravení vlastních zranění

„Výzkumy jasně ukazují, že vztah našeho dítěte k nám bude ovlivněn tím, co se stalo nám, když jsme byli dětmi, pokud se nám nepodaří tyto zkušenosti pochopit a zpracovat.”

- Dan Siegel

William James prováděl před koncem minulého století výzkum emocí a domníval se, že nepláčeme proto, že jsme smutní, ale jsme smutní, protože pláčeme. Tento americký psycholog předpokládal, že *„emoce jsou samostatné vnímané tělesné změny”* (Kern, Mehl, Nolz, et al, 1999, p. 61). Můžeme dokázat, že různé emoce lze odvodit od stejných viscerálních procesů. Elektrickým drážděním v místech tzv. limbického systému se ukázalo, že procesy v centrálním nervovém systému spoluurčují průběh emocí. Emoce je tedy obecná aktivace plus dodatečná informace. Pokusy ukazují, že uměle vyvolané emoce postrádají „opravdovost”, jsou individuem vnímány jako celek a také jsou dále zpracovávány. Intenzita pocitů (emocí) je závislá na viscerálně-neurálních procesech, ale také na kognitivních složkách (Kern, Mehl, Nolz, et al, 1999).

Slavný britský psycholog Donald Woods Winnicott se zabýval zkoumáním vztahů mezi rodiči a dětmi a dospěl například ke zjištění, že děti nepotřebují dokonalé rodiče. To, co děti od rodičů potřebují je „obyčejná” láska a oddanost. Bohužel to není tak snadné, jak se zdá. Dokonce i rodič, který je milující a oddaný, dokáže svému dítěti nechtěně ublížit a způsobit mu tak trvalé jizvy na duši. Otázkou je, proč je mezi našimi záměry a naším jednáním taková

propast. I když rodiče vědomě nikdy nechtějí svému dítěti ublížit, velká část rodičovství, stejně jako ostatních vztahů, se odehrává mimo naše vědomí.

„Všichni si neseme z dětství svá zranění, a pokud nebudeme tyto rány léčit, nebudeme nikdy schopni být svému dítěti takovým rodičem, jakým bychom chtěli být” (in Markhamová, 2015). Markhamová (2015) tvrdí, že právě rodičovství nám dává mapu, kde hledat jizvy z dětství na naší duši, a tím i šanci je najít a umožnit jim, aby se zahojily. Děti rodičům poskytují jedinečnou příležitost růst a léčit se. Je proto dobré být vědomým rodičem, být pozorný, sledovat, kdy se dítě trefuje do našeho citlivého místa.

Wildová (2012) ve své knize upozorňuje na to, že pokud rodič není schopen přijmout a milovat dítě v okamžicích, kdy pláče, vzteká se či vyjadřuje nějaké další negativní emoce, je to proto, že například pláč dítěte dostává rodiče do kontaktu s jeho vlastními starými bolestmi.

2 Vzdělávání dětí

Kapitola vzdělávání dětí logicky navazuje na kapitolu předchozí. Stále vycházím z předpokladu, že respektování dětské psychologie je jedním z nejdůležitějším cílem vzdělávání, pokud chceme vychovat děti sebevědomé, cílevědomé a spokojené.

V této kapitole se pokusím na základě odborné literatury nejdříve vysvětlit, jak historie lidstva ovlivnila vznik škol, tak, jak je dnes známe. Budu se zabývat otázkou, zda by byla rozumná změna dnešního vzdělávacího paradigmatu, a budu citovat autory, kteří věří v to, že tradiční vzdělávací model, tak, jak ho dnes známe, je nefunkční. Tím se dostanu k tématu svobodné vzdělávání, kde popíšu, co se pod tímto pojmem skrývá, vymezím základní pilíře a charakteristiky. Budu se zabývat fenomény jako je svoboda a demokracie ve vzdělávání, vymezím pilíře svobodného vzdělávání, zamyslím se nad tématem vzdělávání dětí ve věkově smíšených skupinách a v neposlední řadě zmíním organizace, zabývající se svobodným vzděláváním ve světě i u nás.

2.1 Historie vzdělávání

Gray (2016) ve své knize Svoboda učení popisuje, proč jsou tradiční školy takové, jaké jsou. Tvrdí, že jsou produktem historie. Dnešní školství dává smysl pouze tehdy, pokud na něj nahlédneme z historické perspektivy. V kontextu naší biologické historie jsou školy poměrně nedávnými institucemi.

„Lidé se 8-12 milionů let živilo jako lovci a sběrači, 10-12 tisíc let pracovali na poli, 250 let v továrnách a posledních 30-40 let tráví čas převážně v kanceláři” (p. 10).

2.1.1 Lovci a sběrači

Před nástupem zemědělství, po statisíce let, jsme žili jako lovci a sběrači. Ve druhé polovině 20. století antropologové objevili a pozorovali mnoho skupin lidí v odlehlých částech Afriky, Asie, Austrálie, Nového Zélandu, Jižní Ameriky a jinde. Tyto kočovné skupiny 25-50 lidí udržovaly způsob života lovců a sběračů a byly téměř nedotčeny moderními způsoby života. „Způsob života lovců a sběračů“ se vyznačoval charakteristickými znaky: život v malé skupině, demokratické rozhodování, etický systém založený na sdílení a rovnostářských hodnotách, bohaté kulturní tradice nevyjímaje hudbu, umění, hry, tance a příběhy. Děti se v této kultuře vzdělávaly samy prostřednictvím svých vlastních her a prozkoumávání.

„Silná touha dětí hrát si a zkoumat vznikla podle všeho během naší evoluce, aby sloužila potřebám vzdělávání“ (p. 140). V tomto kulturním prostředí dospělí poskytovali dětem téměř neomezenou volnost hrát si a zkoumat. Bylo by však chybou myslet si, že vzdělání není pro lovce a sběrače důležité. Ve skutečnosti si musí osvojit obrovské množství znalostí a dovedností, od znalosti zvyků zvířat, které loví, přes stopování zvěře, zhotovení náčiní pro lov, až po poznávání různých hlíz, kořenů, semen, ořechů, ovoce a porostů a zpracování těchto zdrojů. Děti lovců a sběračů se musí naučit pohybovat po obrovských lovištích, stavět chýše, rozdělovat oheň, vařit, odrážet predátory, předpovídat změny počasí, ošetřit zranění, léčit nemoci, asistovat u porodu, starat se o malé děti, vyprávět příběhy, udržovat harmonii v jejich skupině, vyjednávat se sousedními skupinami, skládat hudbu a mnohé další dovednosti. Zkrátka děti se učí všechno, co dělají ve skupině dospělí. Učí se, co vidí, bez osnov a bez povzbuzování, formou hry. Antropologové, kteří tyto skupiny studovali, zjistili, že tito lidé nerozlišují mezi prací a hrou, celý jejich život je pro ně v podstatě hrou.

„Děti jsou experti na samovzdělávání“ (p. 31).

2.1.2 Zemědělství a průmysl

Vynález zemědělství před deseti tisíci lety v některých částech světa, a později v ostatních, způsobil mnoho změn ve způsobu lidského života. Díky zemědělství byli lidé schopni vyprodukovat více jídla, což jim umožnilo mít víc dětí. Lidé začali žít v místech, kde pěstovali své plodiny a začali hromadit majetek. To vše se stalo na úkor práce. Zatímco lovci a sběrači sklízeli to, co vyrostlo, zemědělci orali, sázeli, kultivovali, starali se o stádo, atd. To vyžadovalo dlouhé hodiny relativně nekvalifikované, opakující se práce, kterou mohly vykonávat děti. „*Život dětí se postupně změnil z volného sledování jejich vlastních zájmů ke stále většímu množství času stráveného prací, která sloužila celé rodině*” (p. 141).

Největší dětská ctnost se stala poslušnost a úcta k pánům, tedy potlačení své vlastní vůle. Vzpurná povaha mohla znamenat smrt. Ve středověkém feudalismu tento způsob života vyvrcholil, společnost byla silně hierarchická, s panovníky a šlechtou na vrcholu a masou otroků a nevolníků vespod. Fyzické bití dětí nebylo nic neobvyklého.

S nárůstem průmyslu feudalismus postupně upadal, život dětí se však v mnohém nezměnil. I podnikatelé potřebovali pracovníky. V mnohých částech světa docházelo k vykořisťování, kde lidé, včetně dětí, pracovali po většinu dne, sedm dní v týdnu v příšerných podmínkách, jen aby přežili. Dětská práce se přesunula z polí do přeplněných a špinavých továren. Až v 19. století Anglie uzákonila omezení dětské práce.

Po nástupu zemědělství se po několik tisíc let vzdělávání dětí z velké části vyznačovalo snahou zlomit jejich svéhlavost a udělat z nich dobré pracovníky. Dobré dítě bylo poslušné dítě, to, které poctivě plnilo rozkazy dospělých pánů. S postupným vývojem průmyslu se potřeba dětské práce v některých částech světa snížila. Díky náboženským i světským důvodům, se v tu dobu se začala šířit myšlenka, že dětství by mělo být obdobím učení. Myšlenka povinného vzdělávání

děti se šířila v Evropě od 16. do 19. století. Všeobecné povinné vzdělávání mělo vychovat a vzdělat nejdříve poslušné, lepší pracovníky. S rostoucí centralizací států také patrioty a budoucí vojáky.

„Všichni, kteří podporovali zakládání škol, měli jasnou vizi o tom, co by se děti měly učit” (p. 145).

2.1.3 Učení jako dětská práce

Stejně silově-assertivní metody, které byly používány za účelem dětské práce na polích a v továrnách, byly přirozeně přesunuty do škol. Všichni předpokládali, že aby se děti ve školách něco naučily, musela z nich být jejich svéhlavost vytlučena. Nejružnější druhy trestů byly považovány jako normální součást vzdělávacího procesu. Hra nebyla považována za způsob učení. Ba naopak byla považována za jeho nepřítele, protože kdo si hraje v dětství, bude si hrát i v dospělosti.

V 19. a 20. století se veřejné školství postupně vyvinulo v tradiční školní výuku. Přestože disciplinární metody se staly více humánními a výuka se stala více světská, základní předpoklad se nezměnil. *„Učení je stále definováno jako dětská práce a jsou používány silově assertivní prostředky, aby děti přiměly tuto práci vykonávat” (p. 146).* S rozšiřujícími se lidskými vědomostmi, se rozšířily také osnovy. Počet předmětů, hodin, dnů a roků povinné školní docházky se neustále zvyšoval. Děti jsou utvářeny školními osnovami a jsou všeobecně identifikovány podle školního ročníku. Školy jsou daleko méně přísné než dříve, ale určité teze o podstatě vzdělávání se nezměnily: učení je tvrdá práce, neprobíhá samovolně prostřednictvím vlastních aktivit. Dnešní tradiční vzdělávání je stále určitou formou indoktrinace, kdy zkušení pedagogové navrhnou školní osnovy a určují, co by se děti měly učit. Tradiční škola učí děti rozlišovat mezi prací a hrou, rozlišení, které lovci a sběrači neznali.

2.2 Změna vzdělávacího paradigmatu

Sir Ken Robinson v jedné ze svých vystoupení poukazuje na fakt, že vysokoškolský titul už dnes není zárukou dobré práce, a mladí lidé to ví. Tvrdí, že ve školských zařízeních děti uspáváme, a to buď nudou, nebo tabletkami. Aktivním a živým dětem jsou diagnostikovány poruchy pozornosti. Tvrdí, že škola jako taková je ještě stále postavena na zájmech industriálních společností - standardizaci a segregaci dětí podle věku. Používáme zvonění, rozdělujeme vědění na určité předměty, vybíráme, co je důležité a co ne.

Navrhuje změnu vzdělávacího paradigmatu. Tvrdí, že všichni máme kapacitu a potenciál. Vyzdvihuje divergentní myšlení, tedy jakousi potřebnou kapacitu pro kreativitu, jakýsi myšlenkový proces, který vede ke vzniku nepřeborného množství řešení. Longitudinální výzkum geniality 1500 nadaných dětí ukázal, že procento geniálních dětí (z hlediska divergentního myšlení) ve věku 3-5 let je 98%, ve věku 8-10 let je to už pouhých 50% a procento se dále snižuje¹.

Robinson tvrdí, že je to důsledkem desetileté školní docházky, kde se děti učily, že existuje jenom jedna správná odpověď, prostředí, ve kterém se vyzdvihuje individualita, kde opisování znamená podvádění (vně školy řekněme kolaborace) a na vlastní kreativitu není čas. Sir Ken Robinson popisuje, že tradičním školám vládne vzdělávací mýtus, který neustále rozděljuje vzdělání na akademické, neakademické, teoretické, abstraktní. Máme spoustu informací, které by se měly "nalít" do dětského mozku. Musíme se podívat na lidskou kapacitu

¹ L. M. Terman: Longitudinální studie nadaných dětí, který začal v roce 1921 a pokračuje dodnes.

jinak, uvědomit si, že nejlépe se učíme ve skupině, spolu. Je nutné si uvědomit, že ta “kolaborace”, za kterou jsme byli ve škole trestáni, je záležitostí našeho růstu.²

Profesor vzdělávacích technologií Sugata Mitra provedl v roce 1999 experiment v Indii na téma vzdělávání s minimálními zásahy. Na ulici v chudé čtvrti nainstaloval do zdi počítač, se kterým nikdo neuměl pracovat. Sledoval chování dětí a došel k závěru, že děti se vzdělávají samy. Děti se naučí vše, co se chtějí naučit, pokud mají zájem. Děti pracovaly ve skupinách, tzv. samoorganizačním systémem edukace. Díky projektu “Hole in the Wall” je dnes v Indii rozmístěno více než 100 vzdělávacích stanic, které se pyšní skvělými výsledky.³

2.3 Hříchy našeho systému nuceného vzdělávání (Gray, 2016)

„Škola je vězení” (Gray, 2016, p. 164). Takto ostře se Peter Gray vyjadřuje o povinné školní docházce. Říká, že děti určitého věku (většinou od 6 od 16 let) jsou nuceny navštěvovat školu, kde musí trávit značnou část svého času, dělat to, co je jim řečeno, a tyto příkazy jsou obvykle vymáhány. Děti nemají téměř žádný vliv na pravidla, která musí dodržovat. To vše vyplývá z povinné školní docházky a Gray to označuje za nedobrovolné omezení svobody, tedy vězení. Otázkou zůstává, zda je toto nucené vzdělávání dobré, či špatné? Většina populace to shledává dobrým. Gray to však považuje za špatné.

²Robinson, K.. 2010. Changing education paradigms.
https://www.ted.com/talks/ken_robinson_changing_education_paradigms

³Mitra, S.. 2016. Projekt “Hole in the wall” <http://www.hole-in-the-wall.com/aboutiwe1.html>

Argumentuje například tím, že jsou děti segregovány podle věku, je jim tedy odepřena svoboda vzdělávat se společně bez ohledu na věk. Dále poukazuje na fakt, že ve škole neustále dochází k soutěžení, všichni žáci jsou hodnoceni a porovnáváni s vrstevníky, z čehož plyne narušení lidského emocionálního systému. Děti se cítí zahanbené, horší, než jejich spolužáci, nebo jsou na druhou stranu arogantní a pyšní na své povrchní úspěchy. Vývoj dětské spolupráce a pečování je ve školách narušen. Děti chtějí přirozeně pomáhat svým kamarádům, ale náš soutěživý systém hodnocení studentů tuto touhu narušuje, příliš pomoci je považováno za podvádění. Navíc nucená segregace dětí podle věku zabraňuje vývoji pečování a vede ke konkurenci a šikanování.

Vzpomeňme si teď na kmen lovců a sběračů. Pohled do historie předpokládá, že děti jsou biologicky předurčeny k převzetí zodpovědnosti za svoje vzdělávání. Hrají si a prozkoumávají způsoby, které jim umožňují učit se. Tím, že zcela vyplníme dětský čas školou a dalšími vedenými aktivitami, znemožňujeme dětem využít jejich čas k převzetí této zodpovědnosti. Navíc pokud děti uvěří sdělení našeho vzdělávacího systému, že „*pokud ve škole uděláte to, co po vás chceme, všechno bude v pořádku*” (p. 167), budou celý život čekat na to, až jim někdo jiný řekne, co potřebují vědět nebo dělat.

Ve školách je učení spojeno se strachem a úzkostí. Děti, které se učí číst a jsou jen trochu pomalejší, než ostatní, cítí úzkost při čtení před ostatními. Při testech trpí úzkostí každý, kdo je bere vážně. Hrozí tu neúspěch a hanba, což v některých vyvolává enormní úzkost. Úzkost však zabraňuje učení. Z učení, po kterém děti biologicky prahnou, se stává dřina, které se snaží vyhýbat, jak se dá. Gray dále uvádí, že tradiční školství potlačuje kritické myšlení. V dnešní době se na tento druh myšlení sice klade zřetel, ovšem prioritou jsou stále známky a hodnocení. Studenti se tedy těžko budou pouštět do sporu s učitelem a zpochybňovat jeho myšlenky. Vyřeší to tak, že se student snaží přijít na to, co učitel očekává a pak to řekne. Je oceněn dobrou známkou a to školnímu vzdělávání stačí.

Dalším hříchem našeho nuceného vzdělávání je snížení rozmanitosti schopností, vědomostí a způsobů myšlení. Všechny děti v tradičním škole procházejí stejnými osnovami, stejnou výukou. Tím snižujeme jejich možnost hledat alternativní cestu. Otázka je, proč všechny děti učit stejnou malou část vědění?

2.4 The Little Commonwealth

Homer Lane (1875 - 1925) byl americký psycholog, který působil nejdříve v převýchovné škole pro chlapce Ford Republic v USA a poté byl pozván do Anglie, aby zřídil ústav pro mladistvé delikventy. Lane tvrdil, že pokud je člověk svobodný a může svobodně vyjadřovat své emoce, intelekt se o sebe postará sám. Onen ústav pro mladistvé delikventy The Little Commonwealth (Malé společenství), který vedl v období let 1913 - 1918, se vyznačoval velmi charakteristickými rysy. Mladiství delikventi žili v samosprávné demokracii, kde všichni měli jeden hlas, včetně Lanea. Jediné řešení ve výchově dětí a mladistvých viděl v důvěře. To znamenalo zrušit veškeré tresty, odstranit strach a vnější disciplínu. Znamenalo to také „být vždy na straně dítěte“, důvěřovat dětem, že vyrostou svým vlastním způsobem bez nátlaku zvenčí (kromě omezení ustanovených samosprávou). To znamenalo zařadit studium na tu správnou pozici na žebříčku priorit - až pod život. Lane vycházel z předpokladu, že emoce jsou mnohem silnější a důležitější než intelekt.⁴

⁴Smith, M. K. 1999. Homer Lane and The Little Commonwealth.<http://infed.org/mobi/homer-lane-and-the-little-commonwealth/>

2.5 Studium vyžaduje svobodu

Sir Ken Robinson řekl v jednom ze svých vystoupení, že děti jsou jako semínka rostlin. Jsou plné možností, záleží jen, v jakých rostou podmínkách, a zda je zaléváme nebo po nich dupeme. Tvrdí, že bychom měli osvobodit sami sebe od přežitých myšlenek ohledně vzdělávání našich dětí.⁵

Proč malému miminku věříme, že se samo naučí chodit, hopsat, mluvit, smát, plakat a nevěříme mu, že se naučí i ostatní věci, které bude v životě potřebovat? Proč máme tendenci nutit dětem naši představu o jejich vzdělávání? Psycholog Peter Gray se ve svém výzkumu zaměřuje na přirozené způsoby dětského vzdělávání a na celoživotní význam hry. Odmítá přijmout skutečnost, že dětská zvědavost a hravost se “ztrácí” kolem šestého roku života dítěte. Tvrdí, že děti jsou přírodou navrženy tak, aby se vzdělávaly samy. Obrovské množství dětského vzdělávání se odehrává před nástupem do školy, což je samo o sobě velkým důkazem o samovzdělávání. Pokud budeme sledovat děti v prvních čtyřech či pěti letech jejich života, zjistíme, kolik nových dovedností si za tuto dobu osvojí. Děti se naučí samy chodit, běhat, skákat šplhat a pochopí fyzikální vlastnosti všech objektů v jejich dosahu. Naučí se svůj mateřský jazyk i základy psychologie ostatních lidí. To všechno se naučí díky vlastní hře, zvědavosti a přirozené pozornosti k chování ostatních lidí. Teď je na místě otázka, co se děje potom? Kde se ztrácí dětská zvědavost?

Zde přichází na řadu popis lovců a sběračů (viz kap. 2.1 Historie vzdělávání) jako doklad o tom, že hra a pozorování je součástí celého života. Děti zde mají svobodu věnovat se svým vlastním zájmům, stráví hraním téměř celý

⁵Robinson, K. 2013. How to escape education's death valley.
https://www.ted.com/talks/ken_robinson_how_to_escape_education_s_death_valley

den. Kultura lovců a sběračů vychází z všeobecného ovzduší rovnosti a osobní nezávislosti, starší členové komunity vnímají děti jako kompletní jedince mající práva srovnatelná s dospělými. Vycházejí z předpokladu, že se děti samostatně zapojí do ekonomiky skupiny v době, kdy budou samy vývojově připraveny.

Samozřejmě, naše kultura je velmi odlišná od lovců a sběračů. Můžeme zajisté pochybovat o možnosti aplikace jejich způsobu vzdělávání do naší společnosti. I přes to všechno si ukážeme, že tak, jak přirozené učení funguje u kultury lovců a sběračů, může fungovat i v kultuře naší (Gray, 2016).

2.6 Pilíře svobodného vzdělávání

2.6.1 Hra

„Hra je cesta, kterou děti rozvíjejí své fyzické, intelektuální, emocionální, sociální a morální dovednosti. Je to cesta tvorby a udržování přátelství” (Gray, 2016, p. 76). Hra navozuje dětem i dospělým stav mysli, který je ideální pro náročné myšlení, bystré řešení problémů a pro rozvoj kreativity. Důležitá je charakteristika hry. Hru si vybíráme sami a sami ji řídíme, je to aktivita, u které je činnost samotná ceněná více než výsledek. Hra má strukturu a pravidla, která vycházejí z charakteru hráčů. Je nápaditá a není striktní. Hra vyžaduje aktivní, pozorný, ale také nestresující stav mysli (Gray, 2016).

Neill (2015) tvrdí, že pokud si dítě vyhraje dosyta, pustí se do práce a je schopno čelit nesnázím. Zde však není řeč o hře ve významu sportovních hřišť a organizovaných her - takové hry zahrnují dovednosti, soupeření a týmovou spolupráci. Mluvíme o hře plné dětské fantazie. *„Malé děti žijí životem plným fantazie a tuto fantazii proměňují v činy”* (p. 60). Když přijmeme fakt, že dětství znamená hraní, my dospělí na něj zapomínáme a ignorujeme jej, neboť pro nás je hra ztrátou času. Proto budujeme velké školní budovy s mnoha učebnami a

nákladnými pomůckami pro výuku. Jediný prostor, kde se věnujeme hře, bývá často malý betonový plácek. „*Děti zbožňují hudbu a bláto, dupou po schodech, řvou jak na lesy a neberou žádný ohled na nábytek*” (p. 67). Neill upozorňuje na skutečnost, že všechny děti byly uměle „vyrychleny” do podoby malého dospělého dlouho předtím, než dospělosti dosáhly. Kořenem odporu dospělých vůči dětské hře je strach. Strach z toho, že když si jejich dítě bude celý den jen hrát, tak se přece nemůže nic pořádného naučit. Jen málo rodičů pochopí, že pokud se dítě do sytosti vyhraje, zvládne přípravu na univerzitní přijímací zkoušky v průběhu pár let intenzivního studia (pokud tedy ono dítě bude chtít jít na univerzitu).

2.6.2 Seberegulace

Seberegulace je dle Dr. Ponitze schopnost kontrolovat a řídit vlastní pocity, myšlenky a jednání. Od dětské zvednuté ruky ve třídě, až po kontrolu pocitů při zlobě či podráždění. Seberegulace se podílí jak na našich každodenních rozhodnutích a volbách, tak na dlouhodobých tendencích k určitému chování. Pokud se lidé rozhodují škodlivě vzhledem k jejich zdraví, vzdělávání, práci či vzhledem k jejich vztahům k ostatním, většinou se jedná o poruchu jejich seberegulace. Souvisí to s raným dětským vývojem. Děti, které se učí ovládat samy sebe, své myšlenky, pocity a emoce a rozhodují se dobře, mají povzbudivější vyhlídky pro život (společenské i akademické), než ty, které jsou agresivní, našťvané nebo impulsivní.⁶

Postuláty sebevlády tedy vlastního řízení poprvé explicitně formuloval Tage Philipson, který upozorňuje na to, jak důležité je zacházet s malým dítětem

⁶Hoffman, T. 2010. Self-regulation: The key to successful students?
<http://www.education.com/pdf/self-regulation-children/>

jako s rovnoprávným jedincem. „*Rodiče musí být ve stálém kontaktu s city a pocity dítěte a musí mu dovolit, aby své pocity projevovalo*” (Philipson in Boadela, 2013, p. 186). Rodiče by měli respektovat rytmy organických funkcí, které jsou dítěti vlastní, aby se tyto rytmy mohly přirozeně vyvíjet. Jsou to funkce jako například kojení, vylučování, spánek, hry, mytí nebo oblékání. Jedině tak je podle něj zachován přirozený cit dítěte pro tělesně vnímanou slast z životních funkcí. „*Toto slastné prožívání totiž tvoří základ schopnosti věnovat se posléze jakékoli činnosti odevzdaně a celým srdcem*” (p. 186). Častou námitkou zde byl výrok, že takové dítě bude rozmazlené. Philipson na to odpovídá, že podstatným znakem rozmazlování je zahlcení dítěte náhražkovým uspokojováním. Tedy takový rodič se snaží odčinit, že selhal, pokud jde o uspokojování skutečných potřeb dítěte. Pokud jsou pravé základní potřeby dítěte naplněny, dokáže dítě mnohem lépe přijímat frustrace, než dítě, které ztratilo svůj přirozený rytmus a naučilo se potlačovat své přirozené pocity.

Philipsonův blízký spolupracovník byl Wilhelm Reich, který byl jedním z největších objevitelů a myslitelů 20. století. Spolu s C. G. Jungem a S. Freudem byl nejvýznamnějším průkopníkem analýzy. Ačkoli se zabýval spíše terapiemi pro dospělé, díky setkání s A. S. Neillem v roce 1937 se časem začal stále intenzivněji zabývat životem kojence a malého dítěte. Jeho celoživotní práce stavěla na terapii, která umožňuje uvolňování zadržovaných emocí, tzv. vegetoterapie. Reich k sobě v Americe brzy přitáhl celou skupinu aktivních vychovatelů a dětských lékařů, kteří chtěli jít v jeho stopách (Boadella, 2013).

Neill (2015) definuje seberegulaci jako víru v lidskou přirozenost, víru v to, že nikdy neexistoval žádný prvotní hřích. „*Seberegulace znamená právo dítěte žít svobodně mimo omezení vnější autority*” (p. 64). To znamená, že dítě bude jíst, když bude mít hlad, vypěstuje si návyky ohledně čistoty, až bude chtít, nebude nikdy káráno ani tělesně trestáno. Dítě bude vždy milováno a chráněno. Seberegulace může být samozřejmě nebezpečná, pokud není spojena s využitím

zdravého rozumu. Seberegulace je chování pramenící z nitra člověka, ne z vnějšího nátlaku.

2.6.3 Demokracie

Dalším z pilířů svobodného vzdělávání je demokracie. Vychází z předpokladu, že naše společnost je založená na spolurozhodování, zodpovědnosti a demokracii, proč by i vzdělávání nemohlo být participativní, posilující a demokratické?

Demokratické vzdělávání se zabývá vzdělávacím procesem se základními hodnotami naší společnosti. Demokratické vzdělávání vidí mladé lidi jako aktivní tvůrce jejich vlastního učení, ne jako pouhé přijímače znalostí. Demokratické vzdělávání začíná předpokladem, že každý je jedinečný, každý se učí svým jedinečným způsobem. Pokud společnost, škola či komunita podpoří toto jedincovo učení, podpoří ho v tom, aby poznal sám sebe i okolní svět. Takový jedinec se stane pozitivním a přínosným členem společnosti. Demokratické hodnoty ve vzdělávání nejsou novým trendem ve vzdělávání. Jsou známy již více než stovacet let, a to díky myslitelům jako je například John Dewey, Marian Wright Edelman, Margaret Mead a Paulo Freire.

Pokud život v demokratických společnostech s lidskými právy tvoří dobrý život, pokud se lidé učí primárně od lidí a okolního prostředí, pokud je kulturní dědictví přenášeno z generace na generaci, potřebujeme vytvořit takové prostředí, kde lidé každého věku, zejména mladí, žijí v hodnotách, praxi a víře demokratické společnosti a lidských práv.⁷

⁷Bennis, D. What is Democratic Education?
<http://democraticeducation.org/index.php/features/what-is-democratic-education/>

Demonstrativní demokratickou školou je například škola Summerhill - anglická internátní svobodná škola, založená roku 1921 pedagogem a reformátorem vzdělávacího systému A. S. Neillem. Summerhill funguje na demokratickém principu. Je to samosprávná škola, kde se všechny záležitosti týkající života studentů i učitelů řeší prostřednictvím hlasování na Školních schůzích pořádaných každý týden. Každý člen pedagogického personálu a každé dítě bez ohledu na věk mají jeden hlas. „*Děti se snaží vymýšlet stále nové způsoby a prostředky, kterými by stmelovaly naši komunitu, udržovaly její pospolitost*” (Neill, 2015, p. 41).

Tato demokracie si vytváří vlastní zákony a diskutuje se zde o sociálních otázkách summerhillské komunity. Sám Neill připouští, že demokracie není ani zdaleka ideální systém. Tvrdí, že vláda většiny není vždy dostačující, ovšem, až na diktaturu, žádnou alternativu nezná. I tak je na Školních schůzích stále překvapován, že menšina stále akceptuje rozhodnutí většiny. Z jeho zkušenosti má samospráva svůj význam, žáci jsou vždy odhodláni si ji udržet. Celkově jsou pravidla v Summerhillu převážně dodržována, možná proto, že jsou k sobě děti laskavé. Je až obdivuhodné, jak vyvinutí mají děti smysl pro spravedlnost.

„Demokracie by neměla čekat, až člověk dosáhne zákonem stanovené hranice jednadvaceti let, pak to totiž není žádná demokracie” (p. 48).

2.6.4 Svoboda

Svoboda je jeden z nejdůležitějších pilířů svobodného vzdělávání. Gray (2016) upozorňuje na dnešní situaci v oblasti vzdělávání, kde odborníci i politici požadují více standardizovaných testů, více domácích úkolů, dozoru, delší školní dny a rozsáhlejší školní roky. Více školní výuky nebo přísnější vyučování je dle odborníků lepší než méně školní výuky nebo volnější vyučování. Školní výuka či vzdělávání jsou výrazy, které jsou považovány a priori za dobré. Lidské

vědomosti se rozšiřují stále rychlejším tempem, studenti se tedy musí učit více předmětů. Současný svět zároveň vyžaduje kritické myšlení, proto je nutné přidat jej do dlouhého seznamu vyučovacích a testovacích věcí.

Kam se poděla myšlenka, že se děti učí hraním a zkoumáním? Každá seriózní psychologická teorie učení, od Piageta dále, vysvětluje „*učení jako aktivní proces kontrolovaný tím, kdo se učí, a motivovaný zvědavostí*” (p. 16). Tuto teorii pedagogové znají a často o ní mluví, zároveň ale vytvářejí školy, které zabraňují sebeřízeným hrám a zkoumání. Přidáváním dětem dalších hodin organizovaných činností po plnění školní výuky a domácích úkolů, ochuzujeme děti o příležitost hrát si, prozkoumávat, uvažovat a prožívat radost i frustrace řízení sebe sama. Gray tvrdí, že bychom mohli zlepšit nejenom život dětí, ale i vzdělávání jako takové, a přitom výrazně snížit náklady oproti současnému systému, kdybychom „*vybudovali prostředí, kde si děti mohou bezpečně hrát, volně komunikovat s ostatními a věnovat se svým vlastním zájmům*” (p. 18).

Anglická škola Summerhill byla roku 1921 postavena na základech svobody. A. S. Neill se svojí ženou chtěli přizpůsobit školu dětem, namísto toho, aby nutili děti přizpůsobit se škole. Vybudovali školu, ve které dětem chtěli dát svobodu k tomu, aby byly samy sebou. Zřekli se veškeré disciplíny, směřování, sugerování a náboženské indoktrinace. Vycházeli ze základní myšlenky, že dítě je ve své podstatě dobré stvoření. Tato důvěra v dobro dětí nikdy nezakolísala. Ba právě naopak, stala se neochvějnou vírou. Neill (2015) tvrdí, že „*dítě je přirozeně moudré a uvažuje realisticky*” (p. 32). Svoboda je zde demonstrována také tím, že veškeré vyučování je nepovinné. Rozvrh hodin existuje, ovšem platí jen pro učitele.

2.6.5 Věkově smíšené skupiny

Dalším z velmi důležitých pilířů svobodného vzdělávání jsou věkově smíšené skupiny. Starší děti jsou pro mladší vynikajícími vzory, pomocníky a učiteli. Gray tvrdí, že starší děti jsou ideálními učiteli mladších. To odůvodňuje tím, že dětský učitel je blíže k problémům studenta než dospělý. Mladší děti chtějí dělat to, co vidí u starších a zároveň jsou starší děti také inspirovány mladšími. Starší děti si rozšiřují své svlastní vědomosti prostřednictvím vysvětlování a díky pomáhání mladším se u nich vyvíjí soucit a pečovatelské schopnosti (Gray, 2016).

Gray v jednom ze svých článků tvrdí, že děti se naučí ty nejcennější lekce s jinými dětmi, daleko od všech dospělých. Z dospělého hlediska se nám může zdát, že vychováváme, učíme a socializujeme děti. Pravda je taková, že děti dospělé potřebují. Potřebují, aby jim byli vzorem, šatí je, sytí, dávají jim bezpečný domov. Nicméně dospělí děti nevychoávají, neučí ani nesocializují. Děti to dělají samy, dělají to pro sebe a mnohem raději sledují, jak to dělají jejich vrstevníci, než aby sledovaly dospělé.

Děti jsou biologicky předurčené vyrůstat v dětské kultuře. Když antropologové zkoumali tradiční kultury, našli vždy kultury dvě - kulturu dospělých a kulturu dětí. Obě kultury jsou na sobě v nějakém smyslu závislé a navzájem se ovlivňují. Děti, které vyrostou, postupně opouštějí kulturu dětství a vstupují do kultury dospělé.⁸

Gray (2016) popisuje, proč bychom měli přestat oddělovat děti podle věku. Jedna z jeho hlavních tezí zní: „*Věková segregace narušuje přirozené způsoby dětského učení*“ (p. 58). Tím, že děti segregujeme do skupin rozdělených

⁸Gray, P. 2016. The Culture of Childhood: We've almost destroyed it. <https://www.psychologytoday.com/blog/freedom-learn/201610/the-culture-childhood-we-ve-almost-destroyed-it>

podle věku, ochuzujeme děti o cennou složku jejich přirozených prostředků pro samovzdělávání. Je třeba vzít v potaz, že děti nejsou pasivními produkty vzdělávání. Nejsou nedokončenými dospělými, kteří potřebují být vzděláni v nějaké uspořádané sekvenci. „*Děti jsou kompletní lidské bytosti, které neustále chtějí a potřebují mít kontrolu nad svým životem*” (p. 59). Antropologové potvrzují, že volné věkové míšení je klíčem k samovzdělávání dětí lovců a sběračů (viz kap. 2.1 Historie vzdělávání).

Zóna nejbližšího vývoje je pojem, který zavedl neuznávanější sovětský psycholog v západním světě Lev Semjonovič Vygotskij. Je to období, kdy se dítě blíží k nové vývojové etapě, ale ještě ji nedosáhlo, avšak za určitých podmínek ji může dosáhnout snadněji, než by tomu bylo při spontánním vývoji. Tato vzdálenost může být překonána díky dospělému, učiteli či vyspělejšímu dítěti (Vygotskij, 2004).

V roce 1977 provedli Gray a Feldman kvantitativní studii⁹, ve kterém zjišťovali, jak probíhá sociální interakce mezi studenty ve svobodném prostředí. Vzorkem byli studenti americké demokratické školy Sudbury Valley School ve věku od 4 do 19 let. Studenti se mohou neustále volně pohybovat po pozemku školy a stýkat se, s kým chtějí. Ve studii bylo zjištěno, že více než 50 % sociálních interakcí nastávalo mezi studenty s věkovým rozdílem přes 2 roky, 25 % s věkovým rozdílem více než 4 roky. Věkové míšení žáků probíhalo zejména při aktivních hrách, méně potom při diskuzích. Ze studie vyplývá, že „*věkové míšení umožňuje mladším dětem účastnit se a učit se prostřednictvím aktivit, které by samy nebo s dětmi stejného věku dělat nemohly*” (Gray, 2016, p. 60).

⁹ Developmental Psychology.
http://www.alternatifokullar.com/files/2014/01/dem_oku_mak_gray_feldman.pdf

Gray (2016) na základě svých výzkumů a pozorování tvrdí, že věkově smíšené hry jsou hravější než hry s dětmi stejného věku. I zde odkazuje na lidskou historii a na život, učení a hry lovců a sběračů.

„Věkově smíšená hra je méně soutěživá, kreativnější a více napomáhá k procvičování nových dovedností” (p. 63). Náš dnešní soutěživý školní systém známek podporuje vítězství, porovnávání a hodnocení. Naproti tomu při společné hře dětí rozdílného věku se pozornost přesunuje od poražení ostatních k zábavě. Proč by starší a zdatnější dítě mělo být hrdé na to, že porazilo mnohem mladší dítě? Ve svobodných školách jsou hry radostné a uvolněné, pravidla si děti pozměňují tak, aby byly zábavné, ale zároveň dostatečně náročné pro všechny zúčastněné. Tato hravá atmosféra podporuje kreativitu, experimentování a učení nových dovedností. Díky takovým hrám se děti naučí týmové spolupráci, ne ten typ „my proti nim”, ale týmové spolupráci lidí s různými talenty organizujících se za účelem dosažení společného cíle. V takové hře, stejně jako v reálném životě, jsou jediné standardy, na kterých opravdu záleží, ty, které si nastavíme sami pro sebe. Děti pochopí, že všichni jsou tak rozdílní, že tlaky vrstevníků a porovnávání nedávají smysl.

2.7 Organizace svobodného vzdělávání

EUDEC (Evropská demokratická vzdělávací komunita) je evropská nezisková organizace fungující od roku 2006, která podporuje demokratické vzdělávání jakožto rozumný vzdělávací model pro všechny demokratické státy. Tato organizace má dva základní pilíře. Prvním pilířem je samovzdělávání, východisko svobodných škol, které předpokládá, že se děti nejlépe učí samy, díky vlastní zvědavosti, hrám a vnitřní motivaci. Druhým pilířem je život v komunitě, kde funguje spolužití dětí a dospělých a školní samospráva, kde mají všichni stejná práva, rovnocenný hlas a vzájemně se respektují. Cílem organizace je podpořit

formy demokratického vzdělávání v Evropě, ustavit právo na zakládání a vzdělávání se ve v demokratických školách, zajistit výměnu informací mezi demokratickými školami v Evropě, nabídnout informace a průzkumy pedagogickým fakultám (budoucím učitelům) o základech a cílech demokratického vzdělávání.¹⁰

EUDEC zaštiťuje 52 členských demokratických škol v 18 zemích celého světa. Většina je v Evropě (Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Německo, Itálie, Litva, Nizozemsko, Španělsko, Švýcarsko, Velká Británie, Turecko, Polsko, Ukrajina, Česká republika) a pár škol také v Americe (USA, Peru) a na Taiwanu. Dalších asi 20 evropských škol spolupracuje s organizací EUDEC a vykazuje zájem na demokratických hodnotách vzdělávání.¹¹

AERO (Alternative Education Resource Organization) je americká organizace založená roku 1989, která se zabývá pokrokem ve vzdělávacích přístupech. Funguje jako komunikační síť a podpora pro vzdělávací alternativy na celém světě. AERO podporuje alternativy jako jsou Montessori, Waldorf (Steiner), demokratické školy, domácí vzdělávání, svobodné vzdělávání, Sudbury model škol, komunitní školy, progresivní školy, unschooling a mnohé další. Zaštiťuje více než 200 demokratických škol po celém světě, které mají dvě hlavní myšlenky. Studenti si svobodně organizují své denní aktivity a s dospělými mají rovnocenný vztah založený na vzájemném respektu a demokratické samosprávě.¹²

¹⁰ EUDEC: <http://www.eudec.org/Aims>

¹¹ EUDEC: <http://www.eudec.org/Member+Schools>

¹² AERO: Democratic schools:
<http://www.educationrevolution.org/store/findaschool/democraticschools/>

Cílem organizace je vytvoření vzdělávací revoluce. Organizace chce dát každému dítěti možnost vzdělávat se svobodně. Poskytuje informace, zdroje, směrnice a různé návody pro rodiny, školy a organizace.¹³

Svoboda učení je český projekt zabývající se filosofií svobodného vzdělávání. Vznikl roku 2012 a z původní internetové stránky se stává iniciativa s velkými ambicemi. Cílem iniciativy je šířit myšlenky svobodného vzdělávání, vytvořit komunitu podobně smýšlejících lidí, poukazovat na problémy současného modelu učení a změnit zákony regulující školství ve prospěch alternativních vzdělávacích filosofií. Jedním z hlavních cílů Svobody učení je umožnit dětem vyrůstat ve svobodném, přirozeném a respektujícím prostředí, které jim pomůže rozvíjet jejich plný potenciál.¹⁴

¹³ AERO: <http://www.educationrevolution.org/store/about/>

¹⁴ SvobodaUčení.cz: O co nám jde? <http://www.svobodauceni.cz/clanek/o-co-jde>

3 Svobodné vzdělávání v praxi

Kapitola svobodné vzdělávání v praxi plynule navazuje na předchozí kapitolu. Zde se budu zabývat pojmy jako je unschooling, homeschooling a pokusím se je na názorných příkladech uvést do praxe. Zde na řadu nastupují svobodné školy, které již ve světě existují. Pokusím se co nejděleji nastínit filozofii a model fungování anglické školy Summerhill a poté stejným způsobem popíšu fungování modelu Sudbury Valley School.

V další části této kapitoly se budu zabývat dokumentem Sudbury Valley School, což je asi tříhodinový dokument, který natočili zakladatelé německé Sudbury Valley School, kteří se vydali do několika Sudbury Valley School po celém světě, aby provedli rozhovory se studenty, absolenty i zaměstnanci škol.

Další část této kapitoly bude k zamyšlení. Figurovat zde bude Sir Ken Robinson, který řeší otázku kreativity v dnešních školách a nabádá nás k revoluci ve vzdělávání. Jako příklad "jiného" směru myšlení a vzdělávání je třináctiletý Logan LaPlante, který se vzdělává doma a cíl jeho vzdělávání je pocit štěstí a zdravý životní styl.

V poslední části této kapitoly se budu věnovat svému mini výzkumu, když na rozhovoru ilustruji stav svobodného vzdělávání v České republice a představím ředitelku jedné z brněnských základních škol.

3.1 Unschooling

Holt (2003) definuje unschooling jako život. Je to nekončící proces, který začíná narozením a provází člověka celý život. Je to jakýsi proces přirozeného učení, který vyvěrá z našeho nitra. Unschooling se dá také definovat jako rozmanitý proces učení vedený zájmy dítěte. Je to takové množství svobody ve vzdělávání,

kolik rodiče mohou pohodlně snést. Unschooling nepředpokládá, že se z rodiče stane učitel svých dětí. Rodiče i děti jsou autentičtí, vedeni vlastními zájmy, společně žijí, učí se a hledají odpovědi na otázky.

3.2 Homeschooling = domácí vzdělávání

Homeschooling neboli domácí vzdělávání je jedna z možností unschoolingu. Je velmi populární v USA, je také jednou z možností vzdělávání v České republice. Nejvýznamějším propagátorem domácího vzdělávání byl John Holt (1923 - 1985), který tvrdil, že děti selhávají v učivu právě kvůli školám. Popisoval školu jako nepřátelské místo nevhodné k učení. V mnoha svých knihách popisoval, proč věří, že školy narušují přirozený proces učení. Holtova filozofie byla prostá: „*Lidé jsou učenlivé bytosti. Učíme se rádi, potřebujeme se učit, jsme v tom dobří. Nepotřebujeme, aby nám někdo ukazoval, jak to dělat, nebo nás k tomu nutil. Co tyto procesy zabíjí, jsou lidé, kteří do nich zasahují, kteří je chtějí regulovat a kontrolovat.*”¹⁵

3.3 Summerhill (Neill, 2015)

Summerhill, první demokratická škola na světě, byla založena roku 1921. Když ji Alexander Sutherland Neill zakládal, bylo mu 37 let a v Anglii byl znám jako radikální pedagogický teoretik. Neill se zajímal více o psychologii než o vzdělávání, založil proto Summerhill jako terapeutickou školu pro normální děti. Jeho cílem bylo využívat dětství a období adolescence pro vytvoření

¹⁵ Holt, J. 2013. Od homeschoolingu k unschoolingu a zpět. Dostupné z <http://www.svobodauceni.cz/clanek/john-holt>

emocionálního zdraví o osobní síly. Domníval se, že pokud děti dosáhnou takové vyrovnanosti, naučí se všechno, co budou potřebovat k dalšímu studiu.

Hlavní myšlenkou bylo poskytnout dětem svobodu a možnost hrát si tak dlouho, jak jen budou potřebovat, to vše v prostředí lásky a porozumění. Děti dostaly svobodu, ovšem to neznámá, že dostaly volnou ruku. Děti si mohly dělat, co chtěly, pokud tím neobtěžovaly ostatní.

Po Neillově smrti v roce 1973 převzala vedení školy jeho manželka Ena, v roce 1985 se stala ředitelkou školy Neillova dcera Zoe Readheadová, která v summerhillském prostředí vyrostla a školu vede dodnes.

Summerhill je internátní škola, kterou navštěvují děti z celého světa, a tvoří tím jakousi školní komunitu. Samospráva v rukou žáků i personálu, svoboda v rozhodnutí účastnit se výuky, pokud je potřeba, osvobození od jakékoliv indoktrinace (náboženské, morální či politické), osvobození od formování osobnosti, to jsou hlavní znaky anglické svobodné školy. Summerhill ukázal světu, že škola může být schopná skoncovat se strachem z učitelů, a dokonce i se strachem ze života (Neil, 2015).

3.4 Model Sudbury Valley School

První škola typu Sudbury Valley School (dále jen SVS) byla založena roku 1968 v americkém Framinghamu Hannou a Danielem Greenbergovými. Od té doby bylo založeno více než 50 škol takového modelu v USA a 8 v Evropě. SVS je místem, kde děti mohou zažívat svobodu, následovat svoji vášeň a užívat si života. Od okamžiku zápisu na této škole, všichni studenti dostávají svobodu využívat svůj čas jakýmkoli způsobem si přejí (v souladu s pravidly školy), a tím zároveň přebírají zodpovědnost za svůj život. Ve svobodném prostředí je studentům umožněno, aby rozvíjeli svoje schopnosti, dovednosti a talenty, které

se stanou klíčem na cestě k jejich osobnímu úspěchu. Děti v SVS se lehce přizpůsobují různým změnám a jsou otevřené inovativním možnostem řešení problémů. Zároveň z nich vyrůstají důvěryhodné, zodpovědné a unikátní osobnosti, které jsou platnými členy svobodné společnosti.¹⁶

Soukromá škola Hudson Valley Sudbury School v americkém Kingstonu přijímá studenty od 4 let, kteří na konci studia získávají středoškolský diplom, ale nejen to. Studie absolventů Hudson Valley ukazuje na úspěšnost dle různých kritérií. Většina studentů dále pokračuje v jejich prioritních zájmech, buď pracují, nebo se rozhodnou pokračovat ve studiu na univerzitě. Většina má uspokojivý příjem a nakonec nejdůležitější kritérium, většina z absolventů SVS jsou šťastní a spokojení lidé. Objekt školy se nachází na deseti akrovém Viktoriánském panství, nachází se zde i rybník vhodný k rybaření. Pozemky jsou skvělé pro hry a sporty, škola má speciální vybavení, jako například hudební místnost, uměleckou místnost, místnost s výborným připojením k internetu, tmavou místnost, dále je zde klavír, stereo, počítače, atd.¹⁷

3.5 Dokument Sudbury Schools¹⁸

Tento téměř tříhodinový dokument natočili zakladatelé jedné z německých Sudbury škol, kteří se vydali do několika SVS po celém světě, kde provedli vyčerpávající rozhovory jak se zaměstnanci tak i se studenty. Pomocí tohoto dokumentu se autoři snažili zachytit život na SVS po celém světě.

¹⁶ The Sudbury Model: http://www.sudval.com/01_abou_01.html

¹⁷ A Few Words on SVS: <http://sudburyschool.com/content/few-words-svs>

¹⁸ Sudbury školy, dokument: <https://www.youtube.com/watch?v=aLPA7phRAGw>

Autentické výpovědi o učení v SVS

- V SVS neexistují osnovy, ani kurikula, co by děti měly plnit, studenti mají každý den volbu dělat to, co dělat chtějí. Anthony Burik, člen personálu SVS v Kalifornii

- Pro lidi je velmi těžké pochopit, že máme jinou představu o učení. Nemyslím si, že učení znamená sedět ve třídě nad matematikou, čtením, nebo literaturou. To je ta mylná představa, která všechno ničí a neumožňuje lidem pochopit, co to je učení. Kelly, 14 let, studentka SVS v Jeruzalémě

- Všichni ví, že nemáme osnovy, kurikulum, ale důležité je, že si člověk takovou osnovu nemusí vytvářet ani sám pro sebe. Děláte, co chcete dělat, co vás baví. David Schneider-Josef 19 let, absolvent SVS

- Vždy, když se pokusíte udělat něco, co ještě neumíte, a už to děláte po několikáté, něco se naučíte. Seth Sadovsky, absolvent SVS, který studoval SVS ve věku 5 - 18 let

- Učení není něco, co se stane tak, že si záměrně vyberete vzdělávací aktivity, učení se děje náhodně, když děláte věci, které vás baví. David Schneider-Josef 19 let, absolvent

- Proces učení je velmi složitý, existují děti, které umí číst ve 3 letech, a pak existují děti, které neumí číst v 11 letech. Každý se učí a dělá věci individuálním způsobem. Anthony Burik, zaměstnanec SVS v Kalifornii

- Proces učení je složitý a nepředvídatelný, nemůžeme určit, co jsme se naučili dnes, co včera a co zítra. Učíme se neustále, je to milion kousků poskládaných dohromady. Regina, 20 let, absolventka SVS v Austrálii

- Svobodné školy bojují proti představě dospělých o vzdělávání. Dospělých, kteří zažili tradiční vzdělávání. Bojují proti představě, že určité věci se dějí v určitý čas. Anthony Burik, člen personálu

- Ve svobodné škole se učíte životem, zkušenostmi, učíte se relevantní věci z relevantních aktivit. Michael, 16 let, student SVS v Jeruzalémě

- Pokud chceme, aby se lidi něco naučili, musí sami chtít, musí se sami snažit pochopit. V tradičních školách mrháme s dětmi časem, když se je snažíme naučit něco, co se učit nechtějí. Seth Sadovsky

- Lidé v demokratických školách mají jiný přístup: akademické předměty jsou důležité, ale je to jen jedna část vzdělávání. Snaží se najít způsob, jak začlenit akademické předměty do toho, co dělají. Děti v demokratických školách celé dny diskutují, učí se formulovat své myšlenky, argumenty, učí se zodpovědnosti, životě ve společnosti. členové personálu

- Existuje představa, že studenti svobodných škol nebudou mít tak dobré znalosti, ale já si myslím, že mají širší znalosti než běžní studenti, protože mají svobodu mluvit o různých tématech. Regina, 20 let, studentka SVS v Austrálii

- Diskuze je jeden z nejčastějších způsobů, jak se učíme. Michael, 16 let, student SVS v Jeruzalémě

- Učení je v SVS mnohem reálnější. Sednete si s kamarádem nebo se členem personálu a povídáte si. Naučíte se to jen tím, že se zajímáte, že jste člověkem, že jste s lidmi, kteří vás respektují a vy respektujete je. Kelly, 14 let, studentka SVS v Jeruzalémě

- Malé děti milují výzvy, učí se každou zkušeností, vyhledávají nově věci, o všechno se zajímají, nechtějí jednoduché odpovědi, chtějí si na všechno přijít samy, protože to je pro ně přínosné. Kelly, 14 let, studentka SVS v Jeruzalémě

- Člověk získá důvěru sám v sebe, ví, že se dokáže naučit, dozvědět všechno, co bude potřebovat ke svému životu. A to nekončí po škole, to je učení, které probíhá celý život. Michael 16 let, student SVS v Jeruzalémě

- Čtení je důležité téměř ve všem, co děláte. Je nemožné si tento fakt neuvědomit. Stejně tak je nemožné nechtít umět číst. David Schneider-Josef 19 let, absolvent SVS

- V SVS existuje něco jako je “tlak vrstevníků”, pokud dítě přijde na naši školu a vidí, že například všichni něco čtou, chce se také naučit číst, je to jako s mluvením, či chůzí, nemuseli jsme říkat dětem, jak mají chodit, oni se to prostě naučili. Se čtením a ostatními věcmi je to stejné. Gayle Freedman, členka personálu, SVS Maryland

- Sám se tolik nezajímám o to, jestli se děti naučí číst, psát a počítat. V naší komunitě jsou tyto věci samy o sobě velmi důležité, jsou klíčem k činnostem, které jste dřív dělat nemohli. člen personálu

Autentické výpovědi o věkově smíšených skupinách

- Věkové míšení je jedna z nejlepších věcí na SVS. Místo toho, abych čas trávil s lidmi, kteří se narodili ve stejném roce jako já, trávím čas s lidmi, se kterými sdílím své zájmy. Michael, 16 let

- Jediné místo ve společnosti, kde je věková segregace, je tradiční škola. Seth Sadovsky

- Věkové míšení nám dává možnost hrát si s mladšími, ale i možnost hrát si s dospělými (což je myšlenka, o které jsme si často mysleli, že není možná). To vše vytváří pocit rovnosti, a to v každém směru, a to je úžasné. Kelly, 14 let

Autentické výpovědi o kurzech v SVS

- Kurzy na naší škole jsou formální záležitostí. Pokud se chcete něco tímto způsobem naučit, napíšete na papír, že se chcete například naučit aritmetiku a připíší se i ostatní studenti, kteří se to chtějí naučit, pak vyberete někoho z personálu, nebo starších dětí, kdo se vyzná v daném tématu a zorganizujete kurz, uděláte plakáty, zveřejníte kurz. Na naší škole nejsou kurzy až tak důležité, loni jsme měli 4 - 5 pravidelných kurzů. Děti jsou zvyklé učit se spíše neformálním způsobem učení..bud' se učí samy, s kamarádem, nebo s členem personálu. Kurzy představují věc, pro kterou se škola rozhodla. Pro děti je důležité, aby věděly, že kurzy jsou jednou z možností, že pokud se budou chtít něco naučit, nemusí jen stále někoho pronásledovat, ale mohou si zorganizovat kurz a naučit se to tam.
Anthony Burik, člen personálu

- Učení je organické, děje se neustále, při diskuzích, v umělecké místnosti, kdekoliv. Pokud pochopíme, že neformální učení může být stejně tak důležité jako to formální, můžeme spokojeně studovat na SVS. člen personálu

Autentické výpovědi o známkách, hodnocení a testech

- V SVS nemáte žádné povinné předměty, ani množství znalostí, které byste se měli naučit, tudíž zde nemůže nikdo nikoho známkovat, ale hlavně pro to není důvod. Seth Sadovsky

- Ze zkušenosti vím, že vnější hodnocení často víc škodí, než pomáhá. Člověk zná sám sebe nejlépe, a pokud mu nějaká autorita každý den tvrdí, že mu něco nejde, začne si to myslet, i když to nemusí být pravda. Michael, 16 let

Existují nějakí lidé, kteří by se měli testovat, například nějaké profese?

- Ano, jistě, spousta profesí. Navíc by měla existovat nějaká dohoda, která ukazuje, co všechno by ta která profese měla umět. Seth Sadovsky

Jak se člověk vyrovná se strukturou, když byl vychováván nestrukturovaně?

- Velmi pomáhá uvědomit si, že každý člověk se rozhodne, jestli chce být ve strukturovaném, nebo nestrukturovaném prostředí. Seth Sadovsky

- Nejlepší hodnocení je takové, které dáte sami sobě. Takové hodnocení nepochází z vnějšku a jedině takové hodnocení považuji za cenné. Na klasických školách jste hodnoceni stále, i v případě, že si to nepřejete, a to je velmi ponižující, když vám někdo říká, že nejste dost dobří. Kelly, 14 let

Autentické výpovědi o rolích členů personálu

Jaká je úloha členů personálu? Co děláte? Když se děti učí samy, jaká je vaše úloha?

- Cokoli, co je potřeba dělat. Někdy zasáhnete do stěžejní situace, někdy to znamená čištění toalet, práce zahrnuje administrativu školy, řízení školy, shánění podpory, aktivní práce na tom, aby škola stále fungovala. V podstatě nikdy nevíte, co vám další den přinese, což může být jak vzrušující, tak ubíjející, může se stát cokoli. Gayle Freedman, členka personálu

- Každý ve škole má rovnocenný hlas při řízení školy, ale členové personálu mají mnohem víc povinností, protože jsme placeni Školní radou. Cítím, že máme povinnost udělat všechno pro to, aby škola fungovala tím nejlepším možným způsobem. Mikel Matisoo, člen personálu v americkém Framinghamu

- Pokud je člen personálu nadšený pro naši filosofii, dělá, co je zrovna potřeba. Nemáme totiž žádného ředitele, sekretářky, ani správce budovy, není zde žádná

školní sestra, žádný školník. Jsou to členové personálu, kteří dělají všechno. Pro mě osobně je to velmi naplňující, naučil jsem se všechno možné. Anthony Burik (zaměstnanec SVS v Kalifornii)

- Další cíle naší práce jsou dlouhodobé, například diskuze s dětmi na téma, co chtějí od života, co chtějí získat ve škole. Pomáháme jim vidět věci z větší perspektivy, pokud mají například problém. Mikel Matisoo, člen personálu v americkém Framinghamu

- Naším úkolem není tlačit děti určitým směrem, ale jsme dostupní jako zdroje, jsme pomocníky pro to, aby děti mohly získat to, co chtějí. Romey Pittman, členka personálu SVS v Marylandu

- Členové personálu nemají v náplni práce iniciovat kurzy. Sám bych mohl vést stovky kurzů, ale byly by to kurzy o mých zájmech, třeba by tam ani nikdo nepřišel a já bych nad přípravou strávil spoustu času. Anthony Burik, člen personálu

- Člen personálu není ani tak instruktor, jako spíše konzultant. Snaží se studentovi pomoci najít metody, které může použít při následování svých zájmů. Mikel Matisoo, člen personálu

Jaké jsou vztahy mezi členy personálu a studenty?

- Naprosto rovné, se svými přáteli mám stejný vztah jako se členy personálu. Není zde žádná segregace, nejsme oddělení. Kelly, 14 let

- Zároveň jsem vzorem pro studenty, jaké to je být dospělým v naší kultuře, jaké máme názory, myšlenky, jaké máme hodnoty, jak se dospělí chovají při vzájemné hádce. Romey Pittman, členka personálu SVS v Marylandu

- Pro mě je největším cílem být pro děti co nejvíce autentická, snažit se přijít na to, s čím a jak můžu pomoci, být podporou. Gayle Freedman

Autentické výpovědi o školní radě

Jak rozhodujete ve vaší škole?

- Máme několik institucí: Školní shromáždění, které činí rozhodnutí ohledně rozpočtu, skládá se z rodičů, studentů a členů personálu. Dále je tu Školní rada (školní komunita), která se schází každý týden a zahrnuje pouze studenty a personál, zde se tvoří pravidla a rozhodnutí týkající se interních věcí, netýkají se rodičů. Michael, 16 let

- Nechceme, aby za nás rodiče rozhodovali. Věříme, že tyto rozhodnutí mají dělat lidé, kteří dennodenně navštěvují naši školu - studenti a členové personálu. Kelly, 14 let

Proč je důležité mít školní radu?

- Bez školní rady by tu byl totální chaos, potřebujeme autoritu, abychom byli zodpovědní za všechna důležitá rozhodnutí, jinak by tu žádná rozhodnutí nebyla. Kelly, 14 let

Co se ve Školní radě stanovuje?

- Školní pravidla, rozpočet a využití místa. Kelly, 14 let

Je vaše škola bez pravidel?

- Ne, určitě ne, máme Knihu pravidel o zhruba 100 stranách, pravidla, týkající se zejména bezpečnosti, respektu k majetku druhých a školnímu majetku. Regina, 20 let

Proč máte pravidla a předpisy?

- To, co nás dělá demokratickými, jsou právě tyto instituce, které střeží naši svobodu a vytvářejí pravidla, jež nás navzájem ochraňují. Většina pravidel se týká

chování, jde o to, abyste neohrozili svobodu někoho jiného ani svoji svobodu. Máme pravidla proti agresi, vyrušování a podobně. Dávají smysl a pomáhají nám. Michael, 16 let

- Pravidla existují, aby bylo vše lepší a bezpečnější. Samozřejmě jsou zde pravidla proti nebezpečným věcem, ale také máme pravidla, která pouze vylepšují zdejší prostředí. Kelly, 14 let

- Žít s pravidly není vůbec náročné, většina z nich je stejně postavena na zdravém rozumu. Když se vám nějaké pravidlo nelíbí, máte možnost ho změnit. Stačí jít na Školní radu, kde na tabuli napíšete svůj návrh a na další Školní radě se o tom bude diskutovat. Regina, 20 let

Kolik lidí se obvykle zúčastní Školní rady?

- Řekněme 20 lidí, včetně 3 - 4 členů personálu z celkého počtu 35 studentů. Dá se říct, že zhruba polovina lidí chodí na schůze Školní rady. Kelly, 14 let

Autentické výpovědi na téma řešení konfliktů: soudní komise

- Soudní komise nazývaná také Komise pro práva osob je srdcem školy, je to nejsvatější věc na škole. Cítíme, že nás odděluje od chaosu. Michael, 16 let

- Máme knihu pravidel a většina studentů je dobře srozuměna se základními školními pravidly. Pokud se někomu zdá, že nějaký jiný student porušil pravidla, může vyplnit stížnost, což je list papíru, kde napíše, co se stalo. Soudní komise je malá skupinka studentů a obvykle jeden až dva členové personálu, kteří prohlédnou tyto stížnosti, přezkoumají ji a svolají všechny, kteří o stížnosti něco vědí. Soudní komise shromáždí všechny důkazy a potom rozhodne, zda daná osoba porušila či neporušila školní pravidlo. Z toho pak plynou následky. Samozřejmě obžalovaný student může nesouhlasit, cítit se nevinný a zde se

svolává soud, kdy předseda vybere 6 dětí, kteří o události nic neví a ti vytvoří porotu. Soudní komise volí obžalobu, dítě si volí zástupce (většinou člena personálu), který jej obhájí. Anthony Burik, člen komise

- Obecně, tresty dávají smysl a představují následek vašeho činu. Pokud se vám udělený trest nezdá fér, můžete se odvolat. Michael, 16 let

- Školní rada představuje nejvyšší autoritu, a pokud se odvoláte, řeší to Školní rada. Kelly, 14 let

- Obecně, Soudní komise činí dobrá rozhodnutí, se kterými lidé souhlasí, nebo se s tím alespoň smíří. Michael 16 let

- Soudní systém má pro mě velký význam při vytváření harmonie v komunitě. Pokud člověk udělá přestupek proti pravidlům, je potrestán, svůj trest přijme a je zpátky přijat v komunitě, tím to končí. Není špatný člověk, ani zlobivé dítě, nechce dělat problémy. Mikel Matisoo, člen personálu

- Nikdo si tu nemůže jen tak chodit a dělat si, co chce, všichni musí dodržovat pravidla. Jinak jsou předvoláni Soudní komisí a spravedlivě potrestáni. Michael, 16 let

- Lidé se snaží většinu věcí vyřešit mezi sebou, všechno si vyříkat, ale pokud cítí, že potřebují pomoc Soudní komise, je tu pro ně. Kelly, 14 let

- Soudní komise funguje pro případy, kdy nejsme sami schopní se mezi sebou dohodnout na řešení. David, 19 let

- Tyto instituce jsou dle mého názoru správné, protože děti chápu, že svoboda přináší zodpovědnost. Když dětem dáte moc, začnou chápat její komplikovanost a pochopí, co pravomoc znamená a čeho mohou dosáhnout, když ji mají. Anthony Burik, člen personálu

Autentické výpovědi o násilí

- V naší škole jsem nikdy nezažila žádnou formu fyzického násilí. Je to jistě také proto, že jsme malá škola, všichni se dobře vzájemně znají, všichni o všech většinu věcí ví. Ví i o konfliktech, které by mohli nastat a snaží se věci řešit. Regina, 20 let

- Násilí na naší škole není, a také není tolerováno, děti se samozřejmě pošťuchují a v různých hrách dochází k bitkám, ale to bych nepovažoval za násilí. Michael, 16 let

Jsou sudbury školy pro všechny?

- Lidé, kteří se přijdou podívat do SVS, se vyjadřují ve smyslu, že jsou zde výjimečné děti, ale to není pravda. Děti, které k nám přicházejí, často ty nejmilejší z nich, byly vyhozeny ze svých bývalých škol například kvůli násilí. Je zde velmi svobodné prostředí, kde se lidé mohou vyjádřit, ukázat svoji inteligenci a využít svůj potenciál. Michael, 16 let

- Chodil jsem do klasické školy v Bostonu, kde jsem měl pocit, že jsem jen ztrácel čas, cítil se mizerně a nemohl jsem spát. Trávil jsem celé dny děláním nudných a zbytečných věcí. Poté jsem si přečetl knihu Summerhill, která mě obrovsky inspirovala a otevřela mi respektující svět plný svobody ve vzdělávání. Zanedlouho poté jsem začal navštěvovat SVS. David, 19 let

- Moje změna školy proběhla na poslední chvíli. Byla jsem na klasické škole šťastná, nebo tedy, myslela jsem si to. Netušila jsem, že můžu být šťastnější. Je to neuvěřitelné. Kelly, 14 let

- Myslím, že existují dva typy lidí, kterým tato škola nevyhovuje. První jsou děti "zkažené" systémem, které do SVS přijdou s obrovským hněvem a odmítají přijmout jakýkoli systém, a tudíž odmítají převzít zodpovědnost sami za sebe. A dále jsou to děti, které jsou příliš tvrdohlavé, aby poslouchaly. Kelly, 14 let

- Základním požadavkem na SVS je být vždy zodpovědný za své činy. Michael, 16 let

Autentické výpovědi o adaptaci na SVS

Bylo pro tebe obtížné přizpůsobit se SVS po tolika letech v klasické škole?

- Ano, ze začátku to bylo velmi obtížné, hodně jsem se nudila. Potom jsem začala mluvit s lidmi a dělat různé věci. Trvalo to asi 3 - 4 měsíce, než jsem si zvykla. Nečekala jsem, že to bude tak náročné. Regina, 20 let

- Určitě trvá nějaký čas, než znovu objevíte schopnost řídit své vzdělávání. David, 19 let

- Nejtěžší situaci mají vždy děti, které přijdou do SVS později. Malé děti, které jdou rovnou do SVS, nikdy neztratí schopnost hrát si a adaptují se velmi dobře. Romey Pittman, členka personálu SVS v Marylandu

- Pokud přijde dítě bez zkušenosti z klasické školy, většinou nemá žádný problém s naším systémem, vše je pro ně velmi přirozené a v tomto prostředí vzkvétá. Michael, 16 let

- Začala jsem navštěvovat SVS, když mi byly 4 roky, a většinu času jsem si hrála. Příliš jsem nerozuměla zdejšímu modelu. Tomu, co se dělo na Školní radě, jsem rozuměla jen trochu, ale nechtěla jsem tam vůbec mluvit. Byla jsem vždy velmi stydlivá, ale postupně jsem začala předávat své znalosti o fungování SVS dalším dětem. Cassie Bradford, 10 let, studentka SVS v americkém Illionis

- Mnoho dospívajících, kteří přišli na SVS, měli velký vztek na školní systém a dospělé. Přestože naše prostředí je úplně jiné, trvalo jim velmi dlouho, než se tohoto vzteku zbavili. Romey Pittman, členka personálu SVS v Marylandu

Autentické výpovědi na téma počítačové hry

- Jsou zde děti, které tráví hodně času, možná tři roky, hraním počítačových her. Máme společenství počítačových her, které má svoje místo a jejichž členové vytvořili pravidla - jakýsi herní systém. Skupinu počítačových nadšenců tvoří většinou 10ti letí chlapci, ale až se dostanou do věku kolem 13ti let, začnou se zajímat o dívky a tráví daleko víc času v hlavní budově. Počítačové hry většinou děsí rodiče, protože s nimi nemají žádné zkušenosti. Starší studenti, kteří píší své závěrečné práce, v nich často vzpomínají na doby, kdy byli velmi stydliví a jediné jejich útočiště bylo právě v počítačovém společenství. Mikel Matisoo, člen personálu

Autentické výpovědi o rodičích

Ví rodiče, co ve škole celou dobu děláš?

- Ví toho přesně tolik, kolik se jim toho rozhodnu říct. Když jsem poprvé přišel do SVS, nechtěl jsem rodičům říkat vůbec nic o tom, co dělám. Chtěl jsem být mimo jejich kontrolu. Začal jsem se cítit lépe, aniž bych se strachoval o jejich názor, a také teď, když jsem starší, nejsem na nich tolik závislý. Takže nyní většinou ví, co dělám. David, 19 let

- Pokud přijde do školy rodič a ptá se členů personálu, co jsem ten den dělala, člen personálu za mnou přijde a zeptá se, jestli to může rodičům říct. Nikdy nic nesdělují bez mého dovolení. Nikdo nás nesoudí. Kelly, 14 let

- Moji oba rodiče jsou členové personálu, ale to neznamená, že s nimi trávím hodně času ve škole, protože s nimi trávím čas doma. Nemám s přítomností mých rodičů ve škole problém za předpokladu, že nejsou stále se mnou. Cassie Bradford, 10 let, studentka SVS v americkém Illionis

- Problém rodičů a dětí na stejném místě je ten, že většina rodičů způsobuje, že děti jsou méně ochotny být samy sebou. Rodiče jsou samozřejmě vítáni navštívit naši školu, ale nejsou řadovými členy naší školní komunity. David, 19 let

- Na SVS máme rodičovský klub, který se schází jednou měsíčně a řeší různé otázky a problémy zabývající se svobodným vzděláváním, činností našich dětí, atd. Mnoho z nás má rodinné příslušníky, kteří považují svobodné vzdělávání za nesmyslné, proto je dobré se scházet s lidmi stejného založení a podporovat se. Evelyn Hardesty, členka personálu SVS v Kalifornii, matka dvou dětí studující na této SVS

Měli jste nějaké pochybnosti o svobodném vzdělávání?

- Ze začátku ano. Když moje dcera chodila do klasické školy, trpělivě jsem naslouchala její nechuti chodit do školy, dělat domácí úkoly a každé ráno se brzo budit s tím, že všichni toto musí podstoupit a že to už ke škole patří. Byla jsem zvyklá přemýšlet o škole stejným způsobem jako ostatní. Byla jsem zvyklá tolerovat sklíčenost, kterou jsem sama zažila. Ze začátku jsem měla opravdu obavy, protože jsem znala jen velmi málo podobných rodin, ale čím víc jsem o svobodných školách četla, ale hlavně viděla, jak jsou mé dcery šťastné, řekla jsem si, že mám dvě dcery, které zbožňují školu. Je to pro ně báječné místo, kde se učí spoustu věcí. Dcery se učí samy, nikdo se jim neplete do toho, jak daleko mohou v určité oblasti vědění zajít. Navíc jsou zde děti, které se daleko víc přijímají než na klasických školách. Nepotřebují se vzájemně provokovat, protože nemají svou svobodu ohraničenou dospělými. Takže teď už žádné pochybnosti nemám, Nemohu uvěřit, jaké štěstí mě potkalo, když jsem tuto školu objevila, a jak jsem vděčná, že můžeme žít tímto způsobem. Evelyn Hardesty, členka personálu SVS v Kalifornii, matka dvou dětí studující na této SVS

Musejí rodiče přijmout tento vzdělávací koncept, aby děti mohly chodit do SVS?

- Je obtížné být v prostředí, které je svobodné, dostává se vám přijetí a můžete dělat věci, které chcete dělat, a ty, které nechcete, neděláte, a pak přijít domů a poslouchat věty typu: “tohle jsi udělal špatně, měl jsi to udělat tak a tak..” Kelly, 14 let

- Ani jednomu z mých rodičů se tato myšlenka nejdřív nezamlouvala, ale bylo jim jasné, že se jednalo o jedinou školu, do které jsem byl ochoten jít. Moje máma od té doby velmi oceňuje, jak mě chození do SVS udělalo šťastným. David, 19 let

- Můj táta nevěděl moc o co jde, byl z toho zpočátku dost vystrašený. Moje máma byla na druhou stranu ta, která mě chtěla poslat do SVS. Jsem šťastná, že mě poslala do této školy, protože to tady miluju. Cassie Bradford, 10 let, studentka SVS v americkém Illionis

- Máme tady pár studentů, jejichž rodiče se rozcházejí v názoru na model vzdělávání SVS, a můžete to vidět v jejich chování. Mají problémy s dodržováním pravidel, jsou ve složité situaci, protože ví, že pokud budou dělat to, co chtějí, doma za to mohou být trestáni. Je to jako říkat: “Tady máš svobodu, ale budeš dělat, to, co ti řeknu.” Pokud modelu SVS rodiče nevěří, je to pro dítě velmi obtížné. Kelly, 14 let

- Víra v to, že vzdělávání by mělo být v rukou našich dětí, je pro mne neuvěřitelně důležitá. To, že jejich vlastní zájmy by měly být kompasem, který je vede směrem, kterým by jejich učení mělo vést, je předpokladem k šťastnému životu. Náš rodinný život je skvělý, nepodléháme stresu, které mají ostatní rodiny, jejichž děti se vzdělávají klasickým způsobem. Neuvědomujeme si, kolik stresu v tradičním systému podstupujeme, dokud z něj nevystoupíme. Je to podobné nadšení, jaké zažívají rodiče, když své dítě vidí poprvé chodit. Tohle nadšení zažívám neustále. Vidím své děti, jak se samy učí číst a je to ta nejúžasnější věc,

když vím, že to zvládají sami. Přebírají iniciativu. Evelyn Hardesty, členka personálu SVS v Kalifornii, matka dvou dětí studující na této SVS

Jak se volí personál

- Zaměstnance v SVS volí stávající zaměstnanci a přítomní studenti, a jsou voleni podle toho, jak užiteční jsou dle rozhodnutí školní komunity, a mohou prokázat tuto užitečnost mnoha způsoby. Mohou to zajistit tím, že budou osobností, se kterou je zábavné konverzovat, mohou to zajistit tím, že budou mít vědomosti či specifické znalosti, které jsou užitečné, a ke kterým mají lidé rádi přístup. Užitečnost může být ve formě zvládnutí některých situací ve škole, jako jsou například ambice dětí. David, 19 let

- Myslím, že nejdůležitější věc je určitě odpovědnost k myšlence, že mladým lidem by měla být dána svoboda k následování jejich snů. Pokud se tímto bude řídit každý dospělý, všechno ostatní se vyřeší samo. člen personálu

- Myslím, že aby mohl být někdo úspěšný, musí být schopný pracovat na rovnováze mezi tím, jak být tolerantní k široké škále názorů a chování, zatímco musí být ochotný vymezit hranice a zaujmout stanovisko jako člen školní komunity, pokud se něčí chování stane pro školní komunitu škodlivé. Mikel Matisoo, člen personálu

- Členové personálu jsou lidé, které rodiče vezmou v úvahu jako vzor pro své děti a zároveň děti je vezmou v úvahu a chtějí mít takové vzory. To je nejtěžší. Většina z toho, co dělá někoho vzorem, je uvnitř. Nemá to nic společného s jejich vzděláním, ani s tím, čeho dosáhli, nebo na kolik hudebních nástrojů umí hrát. Má to co dělat s tím, kdo jsou jako individuální osobnosti. Romey Pittman, členka personálu SVS v Marylandu

- Prostředí SVS nás nutí být velmi autentičtí a upřímní k sobě i k ostatním. Pokud máte nějakou masku, děti ji z vás dříve či později strhnou. Prohlédnou každou přetvářku. Mikel Matisoo, člen personálu

Autentické výpovědi na téma nevýhody

Bylo ve škole něco, co se vám nelíbilo?

- Víte, za tu dobu už člověk nepříjemné věci zapomene. Jistě tu bylo něco, co se mi nelíbilo, ale zrovna teď si nevzpomenu na nic zásadního. Možná jedna věc. Když jsem byl malý, škola byla relativně malá, a když jsem byl starší, škola byla větší. Jak se škola rozšiřovala, byla dynamičtější a vzrušující, bylo zde více možností, lidí. Proto si myslím, že je lepší usilovat o to mít relativně větší školní komunitu. Seth Sadovsky

Je něco, co byste na vaší škole změnili?

- Když něco chceme změnit, tak to změníme. Existují zde věci, které víte, že nezměníte, protože víte, že to tak musí být, například uklízení, služba na soudní komisi nebo pravidla obecně. Máme asi 150 pravidel a je to otrava muset je každý den dodržovat. Ale akceptuji to jako něco, co mi dává svobodu, a můžu mít školu, kde jsem šťastná a kde se mohou moji přátelé cítit pohodlně a každý je respektován. Nemusíte mít nějaké pravidlo rádi, ale víte, že bez něj by to bylo ještě horší. Není tady nic, co bychom neměli rádi a nemohli bychom to přijmout nebo změnit. Buď můžete něco změnit, nebo to přijmout. Nedějí se zde žádné neakceptovatelné špatné věci. Kelly 14 let, Michael 16 let

Autentické výpovědi na téma vysoká škola a shánění práce

- Měli jsme zatím osm absolventů a všichni z nich buď studují, nebo pracují. Máme dva studenty, kteří získali stipendium, přestože přes celou Austrálii bývá pouze dvanáct stipendií. Měli jsme lidi, kteří se stali hudebníky, další odešli na technické vzdělávání. V naší škole jsem potkala všechny různé druhy lidí, ale spojuje je jedna věc, a to je, že jsou všichni šťastní a spokojení s tím, co dělají.
Regina, 20 let

- Pokud se jedná o lidi, se kterými jsem v kontaktu, myslím, že všichni byli schopní najít věci, které chtěli dělat a pokračovat v nich. Někdo je grafický designér, někdo další podniká, někdo se rozhodl, že odejde žít do lesa, někdo se rozhodl být farmářem, další je vědec. Seth Sadovsky

Bylo pro vás náročné dostat se na vysokou školu?

- Ne, nebylo. Šel jsem na dobrou vysokou, dařilo se mi, šel jsem na doktorandské studium a dnes jsem post-doktorandský výzkumník na univerzitě. Každý, kdo chce jít na univerzitu jakéhokoli zaměření, najde právě takové lidi, kteří mu pomohou být v daném oboru tak dobrý, jak jen sám chce. Můžete se dostat do velkých státem placených institucí a může se vám tam dařit. Když jsem já šel na menší výběrovou vysokou školu, bylo pro mě náročnější se tam dostat, ale zvládl jsem to. Seth Sadovsky, absolvent

- Nemyslím si, že absolventi SVS měli někdy problémy dostat se na vysokou školu, nebo kamkoli chtěli, protože lidi vidí tyto studenty jako sebevědomé, kteří ví, co dělají a o čem mluví. Regina, 20 let

Myslíte si, že po absolvování SVS je složitější najít si práci?

- Ne, jediné co je složitější je to, že máte vyšší standardy v oblasti, kterou se chcete zabývat. Lidé mluví o tom, jak je těžké mít všechnu tu svobodu, když jdete na univerzitu, nebo do zaměstnání, kde jsou pravidla. Ale tato svoboda výběru,

zdali tam chcete být, nebo ne, vám umožňuje se řídit jejich pravidly. Vyberete si univerzitu, zjistíte, jak to tam funguje a dodržíte pravidla a děláte si co chcete. A pokud pravidla překročí hranici toho, co chcete dělat, prostě odejdete a najdete si něco, co vám bude vyhovovat lépe. Seth Sadovsky

- Absolventi z normálních škol jsou znevýhodnění, protože často neví, co mají dělat, kam chtějí jít, neví, co je baví. Začnou nějakou dráhu, kterou pak přeruší a ukončí. Absolventi SVS mají výhodu v tom, že lépe znají sami sebe a ví, co chtějí dělat. Mají sebedůvěru následovat své cíle a nedovolí lidem, aby jim říkali, že to nedokáží. Regina, 20 let

- Existuje spousta lidí, kteří nenávidí svoji práci, odpracují si 40 hodin týdně a pak na to zapomenou. Ale zdá se, že lidé, které znám a kteří chodili do SVS, mají lepší schopnost najít si činnosti, kterou dělají rádi. Lidé dělají všechny druhy činností, absolventi SVS jsou lidé, kteří dělají kreativní a zajímavé věci díky tomu, že přišli na způsob, jak to dělat. A na tom by dlé mého názoru mělo stavět vzdělávání 21. století, jelikož už nepotřebujeme poslušné dělníky jako v minulosti. Seth Sadovsky, absolvent

- Většina zaměstnavatelů má opravdu ráda naše absolventy, myslím, že jsou to skvělí spolupracující lidé, kteří jsou zároveň zodpovědní. Práce je pro ně důležitá, proto jsou k ní pozorní a dělají to, co je zapotřebí. Regina, 20 let

Autentické výpovědi na téma financování školy

Jak je škola financována?

- SVS je financována pouze ze školného, což nám umožňuje nezávislost na státu. SVS chce být odpovědná pouze rodinám, ne vládě. Naše školné je asi poloviční oproti jiným soukromým školám v okolí. Školné SVS činí od 3500 do 6000 dolarů ročně, záleží na jednotlivých SVS. Chceme mít školu, která je různorodá,

všem dostupná, existují stipendia, různé půjčky, nebo snížené školné, kterým se snažíme podpořit rodiny z nižších sociálních vrstev, jejichž děti chtějí navštěvovat SVS. členové personálu

- SVS a jiné svobodné školy jsou mnohem méně nákladné, než státní školy. Je to způsobeno tím, jak se o škole rozhoduje a hlasuje, ale také tím, že děti se vzdělávají samy. V dnešní době je vynaloženo spoustu finančních prostředků na to, abychom donutili děti učit se. Pokud učíte lidi, kteří se nechtějí učit, je to velmi nákladné. Evelyn Hardesty, členka personálu SVS v Kalifornii, matka dvou dětí studující na této SVS

3.6 Nastolme revoluci vzdělávání

V roce 2010 Ken Robinson v dalších ze svých vystoupení apeloval na potřebu revoluce ve vzdělávání. Dle jeho názoru se nacházíme ve velké krizi - nepoužíváme náš talent. Mnoho lidí žije, studuje a pracuje bez toho, aby zjistili, v čem tkví jejich talent. Existují dva typy lidí. První typ spíše přežívá, těší se nanejvýš na víkend a práce, kterou dělá, ho nebaví. Druhý typ lidí miluje svoji práci. A není to jen o práci. Tito lidé žijí svůj sen, našli svůj talent, to, co dělají, je ve skutečnosti charakterizuje. Činnost, kterou vykonávají, promlouvá k jejich skutečnému já. Robinson z vlastní zkušenosti shledává, že tato druhá skupinka nadšenců je v menšině. Řeší, proč tomu tak je, a dochází na myšlenku, že jedním z určujících činitelů se stává vzdělávání. Tvrdí, že vzdělávání často oddaluje lidi od jejich přirozeného talentu. Proto je nyní nutná revoluce ve vzdělávání, kdy opustíme starý model vzdělávání a vykročíme novým směrem. Měli bychom se osvobodit od dogmat, přežitých myšlenek a myšlenkové linearity, která nás utvrzuje v přesvědčení, že pokud se budu snažit, něco dokážu, získám, a to stačí, to je konec.

Lidská společnost je závislá na různorodosti talentů, ne jedolité představě o dovednostech. Naše dnešní vzdělávací systémy jsou vybudované na modelu “fast food” - standardizované, plytké, ničící naší různorodost. Lidský talent je ale nesmírně různorodý, lidé mají odlišné schopnosti. Talent je o vášni, o tom, co povzbuzuje naši duši a dává nám energii k dalšímu tvoření. Pokud se člověk věnuje tomu, co miluje a co ho baví, čas ubíhá úplně jinak. Měli bychom transformovat náš vzdělávací model z výrobního modelu k modelu, který je podobný zemědělství. Rozkvět lidstva není mechanickým procesem, nýbrž procesem organickým. Vývoj nelze předvídat, jediné, co můžeme dělat, je připravit podmínky, ve kterých děti začnou vzkvétat. Jde o to, přizpůsobit vzdělávání těm, které zrovna učíte. Mělo by vzniknout hnutí ve vzdělávání, kde lidé rozvíjejí svá vlastní řešení s externí podporou. Měli bychom si uvědomit, že naše děti nám každý den ukazují své sny a je jen na nás, jak se k tomu postavíme.¹⁹

3.7 Život je o znovuobjevení talentu

TED Talk Kena Robinsona v roce 2014 se zabývá talentem. Poukazuje zde na fakt, že populárním muzikantům (Paul McCartney, George Harrison či Elvis Presley) bylo řečeno, že nemají hudební nadání. Vzdělávání není o tom, co víme, ale o tom, co nevíme a jak to zjistíme. Skvělí učitelé jsou ti, kteří se vzdělávají spolu se svými studenty. Velkým problémem vzdělávání je to, že chyby znamenají neúspěch. Robinson tvrdí, že být narozen je zázrak a ptá se, co uděláme se svým životem? Celý život je o výzvách, o tom, jak se postavíme ke svým strachům, život se skládá z našich drobných rozhodnutí. Každý, kdo něčeho

¹⁹Robinson, K. 2010 Bring on the learning revolution.
http://www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_bring_on_the_revolution?language=cs#t-1035812

dosáhl, se vystavil riziku, že udělá chybu. Ale právě tímto způsobem se vyvíjíme a rosteme. Žijeme ve světě informací, myšlenek, pocitů, teorií a možností a je dobré si to uvědomit.²⁰

3.8 Hackschooling

Třináctiletý Logan LaPlante zdokonalil svoje vzdělávání, když se ve svém vzdělávání začal zaměřovat na zdraví a štěstí jako základní vzdělávací cíle jeho studia, které dle něj musí jít ruku v ruce s teoretickým vzděláváním. Koncept jeho vzdělávání je inspirován Dr. Walschem nazvaným Terapeutické změny životního stylu (TZŽS). Tento program se zaměřuje zejména na zdraví a štěstí je složen z osmi částí: fyzické cvičení, výživa, čas v přírodě, pomoc a služba druhým, vztahy, odpočinek, relaxace a copingové strategie zvládnání stresu, náboženství a spirituální oblast. Dle Dr. Walsche klasické školství tuto rovinu vzdělávání opomíjí. Také proto se rodiče Logana LaPlante v jeho devíti letech rozhodli pro domácí vzdělávání. Logan nazval své vzdělávání Hackschooling. Tento koncept zahrnuje výše zmíněné TZŽS, dále používání rozumu jiným způsobem - tzv. kreativní mysl, technologie a online zdroje, experimentální výukové programy a různé kempy či workshopy. Tvrdí, že tento koncept můžeme využít ve všech oblastech života, ať už je to vědecké bádání, lyžování, vzdělávání nebo další.²¹

²⁰Robinson, K. 2014. Life is your talents discovered. <http://tedxtalks.ted.com/video/Life-is-Your-Talents-Discovered>

²¹LaPlante, L. 2013. Hackschooling makes me happy. <http://tedxtalks.ted.com/video/Hackschooling-Makes-Me-Happy-Lo;search%3AlaPlante>

3.9 Zabíjí školy kreativitu?

Nejsledovanější video vůbec na portálu TED Talks se jmenuje “Do schools kill creativity?” V překladu tedy Zabíjí školy kreativitu? Toto vystoupení Sira Kena Robinsona v roce 2006 podnítilo širokou veřejnost k diskuzi o vzdělávání dětí. Poukazuje na skutečnost, že cílem vzdělávání dětí by měla být příprava na budoucnost, ovšem nikdo neví, jaká budoucnost bude. Robinson tvrdí, že všechny děti mají nadání, talent, jsou kreativní a my dospělí těmito schopnostmi mrháme. Kreativita je stejně důležitá jako gramotnost.

Malé děti se nebojí chybovat, když něco neví, vyzkouší to. Vzděláváním zbavujeme lidi jejich tvůrčích schopností, protože ve škole je chybování nežádoucí. Upozorňuje na fakt, že ve školách po celém světě existuje něco jako hierarchie předmětů. Na vrcholu je matematika a jazyky, uprostřed humanitní vědy a nejspodnější příčku obsadilo umění. Zároveň i umění má prestižnější část, kam spadá výtvarné umění a hudba, a tu méně prestižní - tanec a divadlo. Když se podíváme na vzdělávání ve světě, vidíme, že smyslem vzdělávání je produkovat univerzitní profesory. Tito učenci často bývají totálně odstřiženi od svých těl, uvěznění do své hlavy, přesněji do jedné z jejich hemisfér. Náš vzdělávací systém je založen na myšlence akademických schopností. Ovšem v dnešní době je počet akademicky vzdělaných lidí, tak vysoký, že vysokoškolský systém sám o sobě člověku nezajistí uspokojující práci.

Nyní potřebujeme radikálně přehodnotit pohled na inteligenci. Náš vzdělávací systém vytěžil naši mysl stejným způsobem, jakým těžíme a dolujeme naši planetu. Naše mysl se stala komoditou. Robinson však tvrdí, že to nám do budoucna nebude stačit. Je důležité si uvědomit, že máme obrovský tvůrčí

potenciál. Naším úkolem je nezabíjet tento potenciál v našich dětech, a tím je připravit na onu nepředvídatelnou budoucnost.²²

²²Robinson, K. 2006. Do schools kill creativity?
https://www.ted.com/playlists/171/the_most_popular_talks_of_all

4 Praktická část

Výzkumná sonda je orientována kvalitativně a má deskriptivní charakter. Sestává z jednoho rozhovoru s ředitelkou ZŠ v Brně, který je následně podroben kvalitativní analýze.

4.1 Cíl výzkumné sondy

Cílem výzkumné sondy mé diplomové práce je zjistit, z jakého důvodu byla zřízena ZŠ Ježek bez klece. Konkrétně se jedná o to, jaké byly vnitřní pohnutky ředitelky, která se zasazuje o to, aby tato škola byla svobodná. Dále výzkumná sonda zkoumá koncepci ZŠ Ježek bez klece, myšlenky, které škola rozvíjí a směry, kterými se ubírá. Dílčím cílem výzkumné sondy je také ukázat, jakým způsobem probíhá vzdělávání žáků v ZŠ Ježek bez klece.

4.2 Charakteristika výzkumného vzorku

V České republice je zatím svobodné vzdělávání legislativně nedostupné, také proto jsem si ke své praktické části zvolila rozhovor s ředitelkou brněnské ZŠ Ježek bez klece, která se v rámci legislativních norem snaží nabídnout dětem prostředí k učení, které je co nejvíce svobodné, demokratické a vedoucí k zodpovědnosti.

4.3 Výzkumný vzorek

Mgr. Gabriela Ježková je ředitelkou brněnské ZŠ Ježek bez klece, kterou založila v roce 2014. Vystudovala pedagogickou fakultu v Brně, obor Učitelství francouzského jazyka a českého jazyka pro základní školy a rozšiřující studium speciální pedagogiky. Má za sebou 8 let praxe a ve škole působí zejména jako ředitelka. Vyřizuje všechno ohledně administrativy školy, řeší legislativu, věnuje se konzultacím se žáky na individuálním vzdělávání (domškoláky), komunikuje s rodiči a v neposlední řadě také učí.

4.4 Výzkumné otázky

1. Co stálo za myšlenkou vytvořit základní školu v duchu svobodného vzdělávání?
2. Jakým způsobem probíhá vzdělávání žáků na ZŠ Ježek bez klece?

4.5 Charakteristika školy

Základní škola Ježek bez klece byla založena v roce 2014 ředitelkou Mgr. Gabrielou Ježkovou. ZŠ sídlí na Lidické ulici v Brně ve školních prostorách a dnes má 36 žáků. Škola staví na třech základních principech, kterými jsou svoboda, respekt a zodpovědnost.

ZŠ Ježek bez klece je jedna z mála škol v České republice, která je demokratická a snaží se o to nabídnout dětem svobodné vzdělávání v rámci vymezených hranic legislativy České republiky. Opírá se o základní pilíře svobodného vzdělávání.

Základní pilíře ZŠ Ježek bez klece:

- ❖ svobodný, rovný a respektující přístup, uvědomování si vlastní zodpovědnosti,
- ❖ pohoda a klid,
- ❖ podpora v tom, pro co děti hoří,
- ❖ objevování všemi smysly, dostatek pohybu a prostoru pro hru,
- ❖ pobyt i mimo budovu,
- ❖ důraz na vnitřní motivaci žáků,
- ❖ zpětná vazba (formativní hodnocení, na vysvědčení slovní hodnocení), sebehodnocení žáků,
- ❖ bloková výuka, zajímavá skladba předmětů pro život,
- ❖ smysluplné učivo,
- ❖ nízký počet dětí ve věkově smíšené skupině,
- ❖ zapojení se do tvorby společných pravidel,
- ❖ kvalifikovaní pedagogičtí pracovníci, ale i nadšenci z řad dobrovolníků, studentů a rodičů,
- ❖ umožnění zapojení se do chodu školy (rodiče i žáci),
- ❖ nejružnější mimoškolní aktivity, semináře a workshopy pro rodiče i veřejnost,
- ❖ podpora domácího vzdělávání, chcete-li dítě vzdělávat sami doma,
- ❖ dostatek volného času po škole – domácí úkoly jsou dobrovolné.²³

4.6 Výzkumný nástroj

Rozhovor s ředitelkou ZŠ Ježek bez klece v Brně, který jsem pořídila začátkem prosince 2016 v prostorech ZŠ Ježek bez klece.

²³ZŠ Ježek bez klece. <http://jezekbezklece.cz/co-je-jezek-bez-klece/co-od-nas-muzete-ocekavat/>

1. Jaké byly okolnosti vzniku školy? Kde se vzal Tvůj zájem o svobodné vzdělávání?

Už od malička jsem snila o škole, ve které by se všichni cítili dobře. Již od svých útlých školních let jsem přemýšlela, co by se dalo ve škole zlepšit, co se mi na ní líbí a co ne. Vystudovala jsem pedagogickou školu a začala učit na daltonské základní škole. Líbilo se mi tam a ráda na ty doby vzpomínám, ale i tam jsem cítila, že některé věci bych raději dělala jinak. Odešla jsem na mateřskou dovolenou, a jak už je asi pro rodiče přirozené, začala jsem se zajímat o výchovu a vzdělávání mých vlastních dětí. Zároveň jsem měla více času na to, abych si rozšířila obzory v oblasti pedagogiky, a pomalu jsem začala směřovat k myšlence, že si založím vlastní školu.

2. Jaký je koncept ZŠ Ježek bez klece?

Naši školu lze charakterizovat jako prostředí svobodné, ve kterém se cítí dobře jak žáci a jejich rodiče, tak zaměstnanci. Vytváříme školu, která je otevřena všem, díky které se v životě děti neztratí, která v nich nezabije úžasnou jedinečnost a která jim nevezme tolik potřebnou svobodu. Zakládáme si na připraveném, bezpečném a motivujícím prostředí, velmi důležitá je možnost volby. Naše škola není svobodná, to je v České republice zatím nemožné, ovšem snaží se být demokratická. Každý čtvrtek zasedá sněm, složený ze všech žáků a dospěláků. Společně s dětmi se bavíme o každodenních starostech, společně tvoříme pravidla a řešíme problémy. Zajímavou funkci má také takzvaný stezkař, který je volen na 3 týdny a zastává funkci prostředníka, konzultanta. Pokud mají například dva žáci spolu problém, který neumí vyřešit, zavolají si stezkaře, který si vyslechne obě strany a navrhne řešení. Zprostředkovává jakousi mediaci mezi dvěma žáky.

3. S jakým počtem žáků jste začínali a jaký je jejich počet dnes?

V roce 2014, kdy se škola otevřela, jsme zapsali 4 žáky, kteří byli všichni zapsáni do domácího vzdělávání. Ještě v průběhu podzimu přibyli další 3 žáci a v roce 2015 jsme již měli 11 žáků, docházejících denně do školy a 7 žáků vyučovaných doma. Dnes máme zapsaných 36 žáků, z nichž asi polovina dochází denně a polovina je na domácím vzdělávání.

4. Jaké jsou cíle ZŠ Ježek bez klece?

Cílem základní školy Ježek bez klece je umožnit dětem svobodné vzdělávání. Bohužel to zatím v České republice není možné. Iniciativa Svoboda učení se zasazuje o legislativní změny tímto směrem, ale zatím se stále pohybujeme v přesně ohraničeném prostoru toho, co smíme a co ne. Chceme, aby naše škola byla nejen demokratická, ale také svobodná, aby se zde děti rozvíjely v dovednostech a nabývaly zkušenosti, které ony samy potřebují.

5. Jaký je váš typický den?

Každý den je u nás trošku jiný, každý den zažíváme jinou atmosféru. Scházíme se v rozmezí 7.30-9.00 hod. V 9.00 hod. se sejdeme a vzájemně si sdělíme, co nás v daný den čeká – třeba že někdo slaví narozeniny a chtěl by po obědě uspořádat malou oslavu nebo že máme chuť si společně něco přečíst nebo vyrazit na tělocik do parku. Následuje ranní kruh, pak se pracuje individuálně či ve skupinkách v blocích. Děti jsou těmi, kdo si volí své tempo, vlastní plán. Je to na nich – učí se tak rozhodovat, plánovat, organizovat svůj čas. Necháváme děti žasnout, poskytujeme jim prostor, nabízíme jim příležitost objevovat nové věci všemi smysly. Děti objevují v připraveném a podněcujícím prostředí. Na základě svých vnitřních potřeb si cesty objevování volí samy a vytvářejí si zkušenosti potřebné pro život. Necháváme je rozvíjet v tom, pro co hoří, co je zajímavá, podporujeme je v tom, pomáháme jim. Nabízíme, ale nejsme těmi, kdo si dovolí rozhodovat o

tom, co v životě budou potřebovat. Vše, s čím se v naší škole setkají, jim pomůže se někam posunout, rozvinout se, uvědomit si své priority, obstát v životě, ale není to ta jediná cesta. Děti si vybírají, na čem a za jakých podmínek by chtěly pracovat. Určitě však nemáme v plánu nechat se vyrušovat nějakým nepříjemným zvoněním. Klademe důraz na vnitřní motivaci žáků, respektující přístup a svobodu. Samozřejmostí je i slovní hodnocení, které není „o nás, ale bez nás“, jelikož zpětnou vazbu mohou žáci dostávat v průběhu celého školního roku.

Po obědě následuje odpolední blok a po jeho skončení odpolední kruh. Následně si děti mohou vybrat nějaký z kroužků, případně setrvat v Ježkovi jen tak.

6. Z koho je složen pedagogický tým?

Náš pedagogický tým má celkem 11 dospělých, kteří se střídají. Jsou to dvě pedagogické pracovnice, asistentka pedagoga, psychologka, výtvarnice, učitel TV, asistentka a další.

7. Nabízíte vzdělávání pro 1. i 2. stupeň, bylo to tak od začátku fungování ZŠ Ježek bez klece?

Nešlo ani tak o nabídku, jako spíše o poptávku. Začínali jsme s mladšími dětmi. Na druhý stupeň přestoupila jedna žačka až letos.

8. Na začátku rozhovoru jsme se zmiňovaly o domácím vzdělávání, spolupracujete tedy s rodinami, které si přejí vychovávat a vzdělávat své děti doma?

Ano, s rodinami domškoláků spolupracujeme již od vzniku ZŠ Ježek bez klece v roce 2014. Dnes máme zapsáno na naší škole 18 domškoláků. A domácí vzdělávání nabízíme i pro 2. stupeň.

9. Potýkáte se s problémy s legislativou České republiky? Zasazujete se pro zásadní změny? Popřípadě spolupracujete s českými iniciativami?

Ano, přáli bychom si, aby byla naše škola svobodná. V ČR však platí povinná školní docházka podpořená kurikulem. Zatím je tedy u nás protizákonné, aby se děti vzdělávaly svobodně, aby rozvíjely svůj jedinečný talent a aby svůj zájem směřovaly do oblastí, které jim přinášejí nejvíce radosti.

Naše škola spolupracuje a podporuje iniciativu Svoboda učení, která se o takové změny v české legislativě zasazuje.

10. Jak vypadá spolupráce školy s rodiči?

Spolupráce školy s rodiči vypadá většinou tak, jak si přejí rodiče. Někteří rodiče se velmi angažují, pomáhají, komunikují a zajímají se. Někteří rodiče nemají tolik času, ale i tak probíhá krátká konzultace vždy při předávání dětí. Jednou měsíčně pořádáme Čaj nejen o páté, jednou za čtvrt roku se scházíme ke společné konzultaci. Každý víkend posílám rodičům email, kde jsou základní informace o plánech na nadcházející týden.

11. Ježek bez klece je soukromá škola. Jaká je výše školného?

Naše škola je zařazena do rejstříku škol a školských zařízení MŠMT, díky čemuž získala dotace od státu. Tyto finanční prostředky pokrývají náklady na provoz školy jen částečně, proto přispívají rodiče na vzdělávání svého dítěte. Školné činí

3500,- Kč měsíčně čili 42 000,- Kč ročně. Výše školného pro žáky v režimu individuálního domácího vzdělávání je 3500,- Kč na rok.

5 Diskuze

Svobodné vzdělávání je v České republice novým alternativním směrem, který zatím není podpořen legislativou. Svobodné vzdělávání nemá v České republice tradici, zaměřila jsem se tedy na ojedinělé snahy o rozvinutí tohoto vzdělávacího směru. Brněnská základní škola Ježek bez klece pod vedením ředitelky Mgr. Gabriely Ježkové se snaží dětem nabídnout svobodný a bezpečný prostor pro jejich vzdělávání. Rozhovor s paní ředitelkou má informační charakter, zabývaly jsme se zejména příčinami vzniku školy a představily její koncept. Velmi mě zaujala snaha o to, aby byla škola demokratická. Myšlenka, že si školní komunita společně stanovuje pravidla ohledně fungování školy nebo chování, je velmi zásadní. Téměř 30 let žijeme v demokratické zemi, ale i přes inovátorské snahy se vzdělávání ve své podstatě nezměnilo. Stále je kladen důraz na to, že nějaká autorita ví lépe, jak by měl probíhat proces učení a rozhoduje o tom, jak by mělo vypadat vzdělávání dětí. Stále se jako pedagogové zabýváme tím, jak vzbudit v dětech vnitřní motivaci a nenapadne nás, že ji nemusíme podporovat, ale že jí stačí nestát v cestě.

V České republice zatím nelze posuzovat připravenost absolventů svobodných škol k budoucímu studiu či praxi, jelikož zde žádné absolventy nemáme.

V zahraničí má však svobodné vzdělávání svoje místo již delší dobu, svobodná škola Summerhill funguje téměř 100 let a školy typu Sudbury Valley fungují téměř 50 let. Svobodné školství ve světě nabývá na popularitě a množství svobodných škol se každým rokem zvyšuje, například podle modelu typu Sudbury Valley School existuje po celém světě kolem 50 škol a asi škol 8 v Evropě. Jelikož jsem se nedostala na stáž do svobodné školy, čerpala jsem autentické výpovědi absolventů, žáků, rodičů a členů personálu svobodných škol z celého světa z internetu (viz kap. 3.5 Dokument Sudbury Schools). Data jsou však k

výzkumu nepoužitelná, jelikož neznám okolnosti vzniku videa a neznám respondenty. Z takových zdrojů tudíž nemůžu vyvozovat žádné platné závěry.

Z autentických výpovědí však vyplývá, že svobodné vzdělávání je směr ve vzdělávání, který vede ke svobodě, zodpovědnosti za svůj život i za život ve školní komunitě a rozvoji potenciálu žáků. Absolventi poukazují na to, že jim škola dala prostor k tomu, aby se zabývali svými zájmy, objevili své talenty, ale zejména jim dala možnost volby. Naučila je, že v životě neexistuje nic, co by se nedalo změnit, nebo akceptovat. Žáci se shodli na tom, že mají svoji školu rádi, baví je trávit čas způsobem, který si zvolí, zabývají se svými zájmy a neztrácejí čas obory a tématy, které je nebaví. Zároveň velmi oceňují vztahy se členy personálu, které označují za rovné, a demokratický charakter školy. Rodiče, kteří měli ze začátku strach ze svobodného vzdělávání svých dětí, mluví o nejlepším rozhodnutí, protože vidí své děti spokojené. Členové personálu v dokumentu tvrdili, že je jejich práce baví, naplňuje a inspiruje.

Svobodné vzdělávání a demokracie ve výchově se ukazuje jako zajímavá vzdělávací alternativa vhodná k podrobnému zkoumání a diskuzi. Historické souvislosti naší země ukazují, že dnešní rodiče se narodili do svobodné země, avšak na druhou stranu byli vychováni rodiči, kteří zažili totalitu, a prarodiči, kteří zažili válku. Otázkou zůstává, co s tou naší svobodou uděláme, kam ji budeme směřovat a jaké možnosti si vybereme.

Další otázkou vhodnou k diskuzi je otázka, zda je svobodné vzdělávání vhodné pro všechny. Já osobně se přikláním k názoru, že tento směr není vhodný pro všechny. Myslím si, že také tradiční vzdělávací systém zde má své místo jako jedna z možných cest ve vzdělávání. Cílem práce tudíž není kritika tradičního školství, nenavrhuji ani zásadní vzdělávací reformu. Tato práce by spíše měla sloužit jako podnět k přemýšlení a k diskuzi.

Svobodné vzdělávání dává dětem k dispozici maximální prostor pro vlastní objevování. Může se zde nabízet otázka, zda se děti naučí všechno, co budou v životě potřebovat, nebo zda se dopracují k obecně uznávanému všeobecnému přehledu. To už jsou oblasti a témata, kterými se můžeme dál zabývat a které můžeme navrhnout k výzkumnému šetření a další diskuzi. Bylo by například zajímavé porovnat výhody plynoucí ze svobodného vzdělávání a výhody plynoucí ze znalosti kurikula. Tím by se dala dále například porovnat úspěšnost absolventů z různých typů škol či jejich profesní uplatnění.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo na základě odborné literatury, publikací a rozhovorů představit fenomén svobodné vzdělávání. Diplomová práce je koncipovaná tak, aby mohla sloužit inovátorům vzdělávacího systému, studentům pedagogických fakult, ale také rodičům a všem, kteří se zajímají o alternativní směry ve vzdělávání.

Dalším cílem práce je rozšířit si obzory v otázce výchovy a vzdělávání dětí. Svobodné vzdělávání je směr, kterým se vydává spousta škol po celém světě. Je to směr, který přináší nové uvažování, nové možnosti a další diskuzi o vzdělávání dětí ve 21. století. Diplomová práce má za úkol ukázat, jak souvisí psychologie dítěte s fenoménem alternativního vzdělávání - svobodným vzděláváním. Práce nabízí alternativní pohled na výchovu i vzdělávání, ukazuje na netradiční způsoby myšlení, inspiruje jiným pohledem.

Svobodné vzdělávání je v České republice novým alternativním směrem, který zatím není podpořen legislativou. Svobodné vzdělávání nemá v České republice tradici, v praktické části jsem se tedy zaměřila na ojedinělé snahy o rozvinutí tohoto vzdělávacího směru. Provedla jsem rozhovor s paní ředitelkou brněnské základní školy Ježek bez klece, ve kterém jsme se zabývaly zejména příčinami vzniku školy a představily její koncept.

V závěrečné diskuzi jsem shrnula poznatky a nastínila vize do budoucna. Přínosem této práce je seznámení se s novým směrem vzdělávání. Práce chce ukázat, že existují i jiné směry, než tradiční vzdělávání. Byla bych ráda, kdyby tato možnost vzdělávání byla legislativně uznána, proto navrhuji na toto téma diskutovat v kruzích jak odborných, tak i laických. Vzdělávání se totiž týká všech. Hlavním cílem práce je tedy začít diskutovat. Diskutovat o tom, co jsme měli na našich školách rádi a co by se dalo vylepšit. Diskutovat o možnostech, vyjádřit všechny názory, zapojit představivost, inspirovat se jinými směry. Cílem práce není kritizovat

tradiční školství, nýbrž představit alternativu, o které navrhuji diskutovat a podrobit dalšímu vědeckému zkoumání.

Použité zdroje

- AERO. Alternative Education Resource Organisation. 2014. Dostupné z <http://www.educationrevolution.org/store/about/>
- Aldortová, N. 2010. Vychováváme děti a rosteme s nimi. Praha, Česká republika: Práh.
- Bennis, D. What is Democratic Education? IDEA: Institute for Democratic Education in America. Dostupné z <http://democraticeducation.org/index.php/features/what-is-democratic-education/>
- Berneová, P. H., & Savary, L. M. 1998. Jak nevychovat dítě s pocitem méněcennosti. Praha, Česká republika: Portál.
- Boadella, D. 2013. Wilhelm Reich: průkopník nového myšlení. Praha, Česká republika: Malvern.
- Chapman, G. 2003. Dospívající a pět jazyků lásky. Odhalte jazyk lásky, kterým komunikuje vaše dospívající dítě. Praha, Česká republika: Návrat domů.
- Corneau, G. 2000. Anatomie lásky. Praha, Česká republika: Portál.
- EUDEC. European Democratic Education Community. 2015. Dostupné z <http://www.eudec.org/index.html#first-section>
- Gray, J. 2000. Muži jsou z marsu, ženy z venuše a děti jsou z nebe. Zásady pozitivního rodičovství, vedoucí k výchově spolupracujících, sebevědomých a citlivých dětí. Praha, Česká republika: Práh.
- Gray, P. 2016. Svoboda učení. Praha, Česká republika: Peoplecomm.
- Gray, P. 2016. The Culture of Childhood: We've Almost Destroyed It. Freedom to Learn. Dostupné z <https://www.psychologytoday.com/blog/freedom-to-learn/201610/the-culture-childhood-we-ve-almost-destroyed-it>

- Gray, P., Feldman, J. 1997. Patterns of age mixing and gender mixing among the children and adolescents at an ungraded democratic school. Merrill-Palmer Quarterly: Journal of Developmental Psychology. Detroit, USA: Wayne State University Press. Dostupné z http://www.alternatifokullar.com/files/2014/01/dem_oku_mak_gray_feldman.pdf
- Hoffman, T. 2010. Self-regulation: The key to succesfull students? Dostupné z <http://www.education.com/pdf/self-regulation-children/>
- Holt, J. 2003. Teach your own. Jackson, USA: Da Capo Press.
- Kern, Mehl, & Nolz, et al, 1999. Přehled psychologie. Praha, Česká republika: Portál.
- LaPlante, L. 2013. Hackschooling makes me happy. TED Talks. Dostupné z <http://tedxtalks.ted.com/video/Hackschooling-Makes-Me-Happy-Lo;search%3AlaPlante>
- Markhamová, L. 2015. AHA! Rodičovství. Jak přestat křičet a začít žít s dětmi v harmonii. Praha, Česká republika: Tady a teď.
- Matějček, Z. 1995. Co děti nejvíc potřebují. Praha, Česká republika: Portál.
- Matějček, Z., & Langmeier, J. 1986. Počátky našeho duševního života. Praha, Česká republika: Panorama.
- Neill, A.S. 2015. Summerhill. Praha, Česká republika: Peoplecom.
- Prekopová, J. 2014. Jen v lásce přežijeme. Praha, Česká republika: Portál.
- Prekopová, J., & Schweizerová, Ch. 1993. Děti jsou hosté, kteří hledají cestu. Praha, Česká republika: Portál.
- Robinson, K. 2006. Do schools kill creativity? TED Talks. Dostupné z https://www.ted.com/playlists/171/the_most_popular_talks_of_all

Robinson, K. 2010. Bring on the learning revolution. TED Talks. Dostupné z http://www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_bring_on_the_revolution?language=cs#t-1035812

Robinson, K. 2010. Changing education paradigms. TED Talks. Dostupné z https://www.ted.com/talks/ken_robinson_changing_education_paradigms

Robinson, K. 2013. How to escape education's death valley. TED Talks. Dostupné z https://www.ted.com/talks/ken_robinson_how_to_escape_education_s_death_valley

Robinson, K. 2014. Life is your talent discovered. TED Talks. Dostupné z <http://tedxtalks.ted.com/video/Life-is-Your-Talents-Discovered>

Smith, M. K. 1999. Homer Lane and The Little Commonwealth. Dostupné z <http://infed.org/mobi/homer-lane-and-the-little-commonwealth/>

Sudbury školy: dokument. 2013. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=aLPA7phRAGw>

Sudbury Valley School. The Sudbury Model. Dostupné z http://www.sudval.com/01_about_01.html

Sugata Mitra. 2016. Projekt "Hole in the Wall". Dostupné z <http://www.hole-in-the-wall.com/abouthiwel.html>

SvobodaUčení.cz. 2012. O co nám jde? Dostupné z: <http://www.svobodauceni.cz/clanek/o-co-jde>

Vágnerová, M. 2005. Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání. Praha, Česká republika: Karolinum.

Vygotskij, L. S. 2004. Psychologie myšlení a řeči. Praha, Česká republika: Portál.

Wildová, R. 2012. Učit se žít s dětmi. Bytím k výchově. Praha, Česká republika: DharmaGaia.

Woitinas, S. 2004. Indigové děti, nová generace dětí. Hranice, Česká republika: Fabula.

Resumé

Svobodné vzdělávání a demokracie ve výchově jako novodobá alternativní vzdělávací cesta

Diplomová práce na základě odborné literatury, článků a zajímavých zdrojů představuje fenomén svobodné vzdělávání. Tímto alternativním vzdělávacím směrem se vydávají mnohé školy po celém světě, jelikož přináší nejen nové uvažování a nové možnosti, ale také další diskuzi v oblasti výchovy a vzdělávání dětí ve 21. století. Diplomová práce má za úkol ukázat, jak souvisí psychologie dítěte se svobodným vzděláváním. Teoretické poznatky vycházející z vývojové psychologie jsou základním stavebním kamenem pro pilíře svobodného vzdělávání, kterými jsou svoboda, demokracie a zodpovědnost. Diplomová práce je koncipovaná tak, aby mohla sloužit inovátorům vzdělávacího systému, studentům pedagogických fakult, ale také rodičům a všem, kteří se zajímají o alternativní směry ve vzdělávání. Práce nabízí alternativní pohled na výchovu i vzdělávání, ukazuje na netradiční způsoby myšlení a inspiruje jiným pohledem.

Klíčová slova

svobodné vzdělávání, demokracie ve výchově, demokratické školy, alternativní vzdělávání

Freedom education and democracy in education as a modern alternative educational path

Diploma thesis represents phenomenon Freedom education on the basics of literature, articles and interesting resources. There are many schools all over the world establishing with the idea of freedom learning because they are offering new type of learning, thinking and bringing a discussion about education in 21 century. The goal of diploma thesis is to show the relationship between child psychology and freedom learning. Teoretical knowledge comming out of the developmental psychology are the basics of freedom education - freedom, democracy and responsibility. The thesis is conceived to serve the information about freedom education to innovators of education system, to students of faculties of education, but also to parents and all who are interested in alternative ways of education. The thesis offers an alternative view on education, shows unconventional ways of thinking and inspires with another point of view.

Keywords

freedom education, freedom schools, alternative schools, unschooling